

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 20 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

**Робоча поїздка Президента України В. Зеленського
на Херсонщину.....4**

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Шлях України до Євросоюзу: здобутки і перспективи
в оцінці експертів.....6**

Потіха А.

**Візит міністра оборони України до Норвегії
та його участь у засіданні міністрів оборони країн
Об'єднаного експедиційного корпусу (JEF).....16**

Аулін О.

**Експертні оцінки впливу Саміту АСЕАН на архітектуру безпеки
і торгівлі в АТР21**

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	27
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	31
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	41
Наукові видання НАН.....	45
Розвиток астрономічної науки.....	46

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Ми готуємо угоди з кількома європейськими країнами, в тому числі на посилення нашого захисту неба й нашої енергетики», – зазначив Президент України.

«Бажаю здоров'я, шановні українці!

Коротко про сьогодні. Перше – військові. Були доповіді щодо фронту. Надзвичайно важливо, що жодного значного результату в окупанта немає. Покровський напрямок, райони Добропілля, Донеччина загалом – ми захищаємо наші позиції. Захищаємо позиції і на всіх інших напрямках фронту, і це найбільш вагомий результат для нашої держави.

Я хочу подякувати кожному підрозділу, всім нашим воїнам. Особливо сьогодні я хочу відзначити 414-ту бригаду Сил безпілотних систем “Птахи Мадяра”, також хочу відзначити 411-й окремий полк безпілотних систем “Яструби” і прикордонний підрозділ безпілотних авіаційних систем “Фенікс”. Дуже дякую вам, воїни! Артилеристи 26-ї, 55-ї, 148-ї бригад і воїни-ракетники 360-ї окремої берегової бригади ВМС України – дякую вам! П’ята та 92-га окремі штурмові бригади, 71-ша окрема єгерська, 227-ма окрема важка механізована бригада, підрозділи ССО, а також 1-й, 33-й, 225-й і 425-й окремі штурмові полки. Дуже важливо, щоб кожен підрозділ за своїм напрямком був ефективним заради України. Я підписав сьогодні указ про відзначення державними нагородами наших воїнів: 304 військовослужбовці Збройних сил України, із них 135, на жаль, посмертно.

Була доповідь міністра оборони Д. Шмигала. За підсумками року у постачанні озброєння, в оборонному виробництві ми маємо виконати всі, всі завдання, які були і в забезпеченні фронту, і у фінансуванні нашої армії, і в наших дипстрайках. Зараз фактично кожного дня Україна застосовує свої далекобійні санкції проти Росії, і кожного дня в нас є чіткий результат у вигляді зменшення російських можливостей. Росія повинна втрачати, і це насправді миротворча тактика. Я хочу подякувати всім, хто працює заради відповідних спроможностей України, і, звісно, нашим воїнам за влучність.

Провів сьогодні також нараду з нашими урядовцями, командою офісу щодо ситуації у наших прифронтових громадах, у таких наших містах, як Нікополь, та містах Півдня України, містах Харківщини, Сумщини, які фактично щодня під ударами. Ми готуємо нові заходи підтримки для наших людей у прифронтових і прикордонних громадах.

Також провів сьогодні нараду й дипломатичну – щодо зустрічей і заходів найближчих тижнів. Ми готуємо угоди з кількома європейськими країнами, в тому числі на посилення нашого захисту неба й нашої енергетики. Постійно додаємо саме таких домовленостей із країнами Європи, передусім, які дозволяють крок за кроком відновлюватися після російських ударів.

І ще одне.

Будь-які результативні дії проти корупції дуже потрібні. Невідворотність покарання потрібна. “Енергоатом” забезпечує Україні найбільшу частку енергогенерації зараз. Чистота в компанії – це пріоритет. Енергетика, кожна галузь. Кожен, хто будував схеми, повинен отримати чітку процесуальну відповідь. Вироки мають бути. І урядовці повинні працювати разом із НАБУ, разом із правоохоронними органами, і так працювати, як це потрібно для результату.

Я дякую всім, хто допомагає! Дякую кожному, хто з Україною.

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 10.11).*

Робоча поїздка Президента України В. Зеленського на Херсонщину

Президент України провів координаційну нараду з безпекових і соціально-економічних питань Херсона та області.

В. Зеленський провів нараду з військовим командуванням за участі командира 310-го окремого батальйону РЕБ та командувача Сил безпілотних систем.

Командир 310-го окремого батальйону РЕБ Д. Ляшок доповів про кількість російських дронів під час атак і протидію їм силами єдиного об’єднаного центру радіоелектронної боротьби та мобільних вогневих груп. Військові продемонстрували їхню роботу.

Також глава держави заслухав доповідь командувача Сил безпілотних систем ЗСУ Р. Бровді про розробки та масштабування кількості систем РЕБ.

Крім того, обговорили захист доріг і логістики спеціальними сітками. «Визначили, що треба дати Херсону, щоб було більше захисту. Тисячі ударів російських дронів щомісяця проти цього міста, фактично постійно така загроза. Визначив, що наші Сили безпілотних систем, “Птахи Мадяра”, інші підрозділи збільшать тут спроможності захисту. Важливо все це реалізувати», – зазначив Президент.

Окремо обговорили питання енергетики, забезпечення Херсона всім необхідним та відповідне фінансування. «Сьогодні є також рішення щодо енергетики – щодо обладнання для Херсона, фінансування додаткове. Максимум завтра ці рішення мають бути ухвалені урядом на рівні відповідних міністрів», – зауважив глава держави.

Також ішлося про підтримку й додаткові засоби для комунальних служб, шкіл, садочків. «Обласна влада дала запиту на потреби громад Херсонщини, і це повинно бути забезпечено щодо садочків, підтримки освіти, всіх соціальних потреб. Люди тут заслуговують на більшу підтримку», – наголосив В. Зеленський *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 11.11).*

В. Зеленський зустрівся з херсонськими школярами в дитячому просторі.

В одному з дитячих просторів у Херсоні Президент України зустрівся зі школярами та поспілкувався з ними.

У закладі проводять освітні, творчі та спортивні заняття для школярів різного віку. Діти мають змогу безкоштовно вивчати англійську мову та цифрову грамотність, займатися творчістю, фітнесом і боротьбою. Також у просторі є розмовний і книжковий клуби, щоб попри війну школярі могли розвиватися та спілкуватися наживо.

Глава держави поспілкувався з дітьми про заняття, які їм подобаються найбільше, та їхні мрії. Також школярі розповіли про своїх батьків-військових, які захищають Україну на передовій, і показали свої малюнки, які передадуть воїнам на фронт.

Президент мав змогу побачити, як відбуваються заняття з малювання, англійської мови, та взяв участь разом з дітьми в тренуванні.

В. Зеленський також заслухав доповідь начальника Херсонської міської військової адміністрації Я. Шанька щодо створення в Херсоні інформаційно-освітнього центру для дітей і дорослих та організацію роботи подібних дитячих просторів у громадах області (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 11.11).

У Херсоні В. Зеленський поспілкувався з пацієнтами й медиками оновленого хірургічного відділення та підземної лікарні.

В одній із херсонських лікарень, яка перебуває в зоні постійних обстрілів, Президент України поспілкувався з медиками та пацієнтами.

Генеральний директор лікарні доповів главі держави, що в хірургічному відділенні лікуються пацієнти, які зазнали множинних вибухових травм унаслідок російських дронів атак та артилерійських обстрілів. Крім того, під землею розташовано реанімаційний модуль, де медики мають змогу цілодобово надавати хірургічну допомогу в безпечних умовах.

Президент подякував лікарям за їхню роботу й порятунок життів українців та українок.

Також В. Зеленський заслухав доповідь начальника Херсонської обласної військової адміністрації О. Прокудіна щодо будівництва нових об'єктів медичної інфраструктури на території Херсонщини. Зараз в 11 закладах охорони здоров'я вже облаштовано лікарні під землею, до кінця року заплановано ще п'ять (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 11.11).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Шлях України до Євросоюзу: здобутки і перспективи в оцінці експертів

Україна наближається до нового етапу на шляху до членства в Європейському Союзі – офіційного відкриття переговорних кластерів. Рекомендація Єврокомісії розпочати переговори про вступ уже на столі, і політичне рішення може бути ухвалено до кінця року, зважаючи на позитивний для України звіт про розширення за 2025 р. За словами експертів, є шанс, що наша країна стане членом ЄС до 2030 р.

Історія Європейського Союзу розпочалася 1 січня 1958 р., засновницями стали шість країн – Бельгія, Італія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Люксембург. На сьогодні у Євросоюзі 27 країн. Кожна країна, яка хоче стати членом ЄС, проходить чотири етапи: подання заяви, набуття статусу кандидата, переговори та безпосередньо вступ. Для переходу до будь-якого з наступних етапів процесу потрібне одностороннє схвалення Єврокомісії, Євроради, а також лідерів ЄС.

У кожній країні процес приєднання зайняв різний час, зокрема це залежить від здатності швидко провести внутрішні реформи, а також від політичної волі всіх сторін. Найшвидше членами ЄС у 1995 р. стали Австрія, Фінляндія та Швеція – між переговорами та приєднанням минув лише рік та 11 місяців.

Два з половиною роки пройшло між початком переговорів і вступом до ЄС у 1973 р. Данії, Ірландії, Великої Британії. Чотири роки та два місяці минуло з моменту початку переговорів до вступу у Євросоюз Словаччини, Латвії, Литви, Мальти (2004 р.). Трохи більше – чотири роки та п'ять місяців – зайняв процес у Греції (1981 р.).

Словенія, Угорщина, Чехія, Польща, Естонія та Кіпр після початку переговорів чекали на вступ до Євросоюзу шість років й один місяць. Шість років і десять місяців минуло від старту переговорів до вступу до блоку Румунії, Болгарії та Іспанії.

Найбільше часу для приєднання до Євросоюзу знадобилося Португалії (сім років і два місяці) та Хорватії (сім років та вісім місяців). Але є випадки й триваліші: Чорногорія з червня 2012 р. перебуває в процесі переговорів, Сербія – із січня 2014 р. Туреччина розпочала переговори з Євросоюзом про членство в жовтні 2005 р., уже чотири роки вони заморожені. Албанія та Північна Македонія розпочали переговори лише в липні 2022 р. (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/23/infografika/polityka/chlenstvo-yevrosoyuzi-skilky-chasu-proxodylo-mizh-pochatkom-perehovoriv-ta-vstupom-krayin>).

Україна подала заявку на вступ до Євросоюзу 28 лютого 2022 р., через чотири дні після початку повномасштабного російського вторгнення. Того ж 23 червня року лідери ЄС підтримали надання Україні статусу кандидата на членство у ЄС. У грудні 2023 р. Європейська рада рекомендувала розпочати переговори про вступ України в блок. Рада ЄС 21 червня 2024 р. ухвалила спільні позиції Євросоюзу, включно з переговорними рамками, для переговорів про вступ з Україною. У Люксембурзі 25 червня відбулася перша міжурядова конференція ЄС – Україна, після якої переговори про вступ стартували офіційно. Глава Європейської комісії У. фон дер Ляєн 14 лютого 2025 р. заявила на Мюнхенській конференції з безпеки, що ЄС має прискорити процес вступу України у ЄС.

Як відомо, головною перепорою для відкриття переговорів України з ЄС щодо її приєднання є позиція угорського Прем'єра В. Орбана, який скористався правом вето й заблокував цей процес. ЗМІ наприкінці вересня повідомили, що очільник Євросоюзу А. Кошта шукає способи обійти блокування Угорщиною заявки України на членство у Євросоюзі. Зокрема, обговорюється можливість ухвалення рішень про відкриття переговорних кластерів не всіма учасниками ЄС, а кваліфікованою більшістю. Однак поки що запровадити такі зміни не вдалося. Натомість окремі європолітики озвучують ініціативу розділити Україну та Молдову на шляху до об'єднаної Європи, мотивуючи це тим, що В. Орбан наклав вето тільки на рух України.

Черговим етапом євроінтеграційного руху України та інших країн-кандидатів став перший масштабний саміт з питань розширення Європейського Союзу, який відбувся в Брюсселі 4 листопада. У засіданні взяли участь лідери країн-членів, керівники європейських інституцій та очільники країн-кандидатів на вступ до європейської спільноти. Президент України В. Зеленський долучився до події дистанційно. Також у саміті взяли участь президенти Молдови М. Санду, Сербії А. Вучич, прем'єр-міністри трьох Західнобалканських країн: Албанії Е. Рама, Чорногорії М. Спаїч і Північної Македонії Х. Міцкоскі.

За масштабами саміт у Брюсселі назвали безпрецедентною подією, адже його результати визначатимуть подальшу політику розширення ЄС. Водночас Єврокомісія 4 листопада опублікувала річну доповідь щодо євроінтеграційного поступу країн-кандидатів, у тому числі й щодо прогресу України в реформах, необхідних для вступу до ЄС. Понад 100-сторінковий документ, присвячений кожній з них, оцінює рівень підготовки до членства та темпи реформ у межах шести кластерів, які охоплюють 33 тематичні розділи.

Видання “Politico” на підставі звіту Єврокомісії про розширення ЄС оцінило кожного з претендентів за виконання їхніх «домашніх завдань з реформ», використавши американську шкільну систему оцінювання, де А – найвища оцінка, а F – найнижча. Оцінка виглядає таким чином:

- Чорногорія – А;
- Албанія – А-;

- Молдова – В+;
- Україна – В;
- Північна Македонія – С;
- Сербія, Боснія та Герцеговина – D;
- Грузія – F.

Зазначається, що Чорногорія найбільше просунулася до членства у ЄС, а Україна досягла «вражаючого прогресу в найскладніших умовах». Албанія також показує дуже високі результати, ефективно впроваджуючи реформи, пов'язані з верховенством права та боротьбою з організованою злочинністю, що дало їй змогу наблизитися до лідерів інтеграційного процесу (URL: <https://kyiv24.news/news/moldova-vyperedzhaye-ukrayinu-yevrokomisiya-oprylyudnyla-zvit-shhodo-yevrointegracijnogo-progresu-ukrayiny>).

Молдова отримала схвальні відгуки за стійкість у впровадженні реформ, особливо в складних сферах, і за збереження європейського курсу, що забезпечило їй високий рівень прогресу.

Прогрес Північної Македонії був більш помірним. Хоча вона продовжує рух до ЄС, темпи реформ сповільнилися, особливо у сфері боротьби з корупцією, що призвело до середньої оцінки.

Сербія, як і раніше, стикається зі значними викликами. Її досягнення вважаються обмеженими, оскільки прогрес у ключових політичних критеріях, таких як нормалізація відносин з Косово та верховенство права, є недостатнім.

Боснія та Герцеговина отримала низьку оцінку через хронічну політичну нестабільність і недостатнє виконання ключових пріоритетів, необхідних для початку переговорів, що сильно стримує її євроінтеграцію.

У свою чергу, найнижчу оцінку отримала Грузія, щодо якої Єврокомісія констатувала значний регрес, особливо у сферах верховенства права та демократичних стандартів. У звіті зазначено, що інституції, призначені для підтримки верховенства права, використовувалися для партійних цілей, що є серйозним відступом від європейських цінностей (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4830276-domashnie-zavdannia-vykonano-ukraina-hotuietsia-do-perehovoriv-z-yes>).

За результатами моніторингу Європейська комісія включила Україну до групи чотирьох країн-кандидатів, які протягом останнього року досягли найбільшого прогресу у впровадженні реформ, необхідних для вступу до Європейського Союзу. Разом з Україною в цій четвірці Чорногорія, Албанія та Молдова. Про це заявила єврокомісар з питань розширення М. Кос під час презентації звіту з розширення ЄС у Європарламенті 4 листопада.

«Процес скринінгу з Молдовою та Україною завершений, і Єврокомісія продовжить роботу над тим, щоб Рада ЄС мала можливість відкрити всі кластери (у переговорах з ЄС) у листопаді. І я дуже сподіваюся, що це станеться, бо ми завжди говоримо про принцип, заснований на заслугах, – повідомила М. Кос. – Україна продемонструвала свою відданість шляху до ЄС, просуваючись уперед за ключовими реформами, коли країна перебуває в

стані війни, коли на неї падають бомби. І я дійсно захоплена тим, що ця країна робить. Можете собі уявити. Ми так само жорсткі, як до всіх інших країн-кандидатів, зокрема й до України, і вони проводять реформи. Це особливий фактор, який ми всі маємо враховувати, говорячи про успіх України».

Висока представниця Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки К. Каллас заявила 4 листопада, що «повномасштабне вторгнення Росії в Україну та геополітичні зміни роблять аргументи на користь розширення дуже чіткими», але додає, що ЄС «не буде йти на компроміси й не пропонуватиме жодних спрощень», а процес вступу буде «справедливим, жорстким і заснованим на заслугах». Вона заявила, що «приєднання нових країн до Європейського Союзу до 2030 р. є реалістичною метою» (URL: <https://renews.com.ua/politika/rozshirennia-yes-kallas-vvajaye-sho-vtorgnennia-rosiyi-v-ykrayiny-spriiaye-comy>).

У щорічному звіті щодо України Єврокомісія, зокрема, зазначила, що Київ залишається глибоко залученим у процес євроінтеграції, успішно завершив етап перевірки відповідності національного законодавства євросоюзному й досягнув поступу в ключових реформах. Як зазначається, Єврокомісія зафіксувала прогрес, зокрема, у сфері юстиції, свободи та безпеки, а також підвищила оцінку реформ публічного управління, фінансового контролю, відповідності економічним критеріям. При цьому повідомляється, що Україна прийняла «дорожні карти» щодо верховенства права, державного управління та функціонування демократичних інституцій, а також план дій щодо національних меншин, які Європейська комісія «оцінила позитивно».

Згідно зі звітом, Україна виконала умови, необхідні для відкриття трьох кластерів – «Зовнішня політика», «Основи» та «Внутрішній ринок», а до кінця року може досягти готовності до відкриття всіх шести. Можливим є також завершення так званих переговорів про вступ у 2028 р. за умови, що ще більше прискориться впровадження реформ, особливо у сфері верховенства права. Загалом поліпшення відзначено у 15-ти розділах, у 12-ти поступ оцінено як високий, у жодному з розділів не зафіксовано зниження загальної оцінки підготовки до членства в ЄС, а в 11-ти розділах зафіксовано її зростання (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7987/Artykul/3604103,експерт-є-поступ-україни-на-шляху-до-єс-але-є-свої-але>)).

Разом з тим Єврокомісія озвучила нові вимоги до нашої держави на шляху до членства. Серед них – вимога змінити нещодавні негативні тенденції в боротьбі з корупцією та прискорити реформи у сфері верховенства права. Європейська комісія також підкреслила, що Україна має утримуватися від будь-яких кроків, які можуть поставити під загрозу вже досягнуті результати в антикорупційній сфері, зазначивши, що корупція продовжує становити значну проблему для країн-кандидатів, і наголосивши, що держави-кандидати повинні розв'язати її в першочерговому порядку (URL:

<https://kyiv24.news/news/moldova-vyperedzhaye-ukrayinu-yevrokomisiya-oprylyudnyla-zvit-shhodo-yevrointegracijnogo-progresu-ukrayiny>).

Також у звіті Єврокомісії згадується парламентська тимчасова слідча комісія з розслідування корупційних правопорушень на чолі із соратником Ю. Тимошенко С. Власенком і соратником Президента М. Бужанським («Слуга народу»). Автори звіту застерігають від підриву довіри громадськості до антикорупційних інституцій шляхом необґрунтованих публічних заяв (URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/antikoruptsiya-telemarafon-pravosuddya-yakikh-reform-v-ukraini-ne-vistachae-evrosoyuzu-202511051475923>).

Крім того, Єврокомісія встановила чіткий термін, поки може зберігатися формат телемарафону. «Перегляд потреби телемарафону як формату, що фінансується державою, має відбутися щонайпізніше до того, як Україна призупинить воєнний стан», – наголошується у звіті. Попри значне зниження рейтингу телемарафону та його критику за обслуговування влади та ігнорування опозиції, цей медіа-формат продовжують утримувати державним коштом. Рано чи пізно наші європейські партнери, для яких свобода слова не порожній звук, мали пов'язати припинення мовлення провладного марафону з просуванням до членства у Євросоюзі.

З-поміж іншого у звіті міститься вимога наступного року скасувати положення, що дозволяють переведення та призначення прокурорів до регіональних прокуратур і Генеральної прокуратури без проведення конкурсу та надають Генеральному прокурору право доступу до будь-яких матеріалів досудового розслідування, а також утриматися від подальшого виконання цих положень до їх скасування тощо. Виконання цієї вимоги означатиме, що конкурсний відбір проводитиметься по всій прокурорській вертикалі, у тому числі через відкритий конкурс проходитимуть бажаючі посісти посаду Генпрокурора. Це означає втрату Банковою можливості впливати на рішення Офісу Генпрокурора. У звіті містяться й інші рекомендації та вимоги, проте ці три – ключові. Щоб у наступному році отримати не гіршу оцінку, прогрес у їх виконанні має бути очевидним.

У підсумку ж цього річного скринінгу, попри високу оцінку проведених реформ та запевнення в повній підтримці, європейці так і не запропонували відкрити переговорні кластери. Єврокомісія хоче отримати мандат від Ради ЄС на продовження переговорів з Києвом і Кишиневом без формального відкриття кластерів. За словами М. Кос, мандат дасть змогу рухатися вперед у переговорах, поки держави-члени не досягли згоди щодо офіційного відкриття кластерів. Вона наголосила, що ЄС має відійти від практики, коли кожен з понад 150 технічних кроків процесу вимагає однастайності. Єврокомісар висловила сподівання, що за головування Данії у ЄС вдасться знайти компроміс і поступово проходити кластери один за одним. Офіційне ж відкриття переговорних розділів відбудеться після виконання всіх необхідних умов.

За висновками аналітиків, це означає, що по-перше, ні переконати В. Орбана зняти вето, ні обійти його не вдалося. Євросоюз, як і Україна, радітимуть зміні влади в Угорщині, але немає гарантій, що вона 100-відсотково там зміниться. Також до 2028 р. відбудуться вибори в ряді країн Євросоюзу, зокрема президентські вибори у Франції у 2027 р., на яких високий шанс перемоги ультраправих євроскептиків. Тож європейські політики просто відклали ризики на потім, сподіваючись, що до моменту повної готовності України внутрішні проблеми Євросоюзу розсмокчуться самі по собі.

По-друге, у звіті про Україну містяться занепокоєння й перелік необхідних реформ. Очевидно, варіант переговорів без відкритих кластерів це ще й перестраховка самих європейців на випадок, якщо українська влада забуксує з реформами.

Аналогічний звіт було схвалено і щодо Молдови, з якою ми рухаємося разом. Молдова теж зафіксувала амбіцію завершити переговори до кінця 2028 р., при цьому у своєму звіті щодо Молдови Єврокомісія зазначає, що ця мета є досяжною. Цього слова в українському тексті немає. За словами К. Єлісєєва, дипломата, представника України при Європейському Союзі (2010–2015 рр.) це свідчить про те, що ми зараз трохи відстаємо. «Мене це турбує, бо всі попередні роки Україна була лідером інтеграції до ЄС, своєрідним криголомом, який тягнув за собою інші держави. Зараз, судячи з оцінок, ми хоч і в чільній четвірці країн-кандидатів, але поступаємося Республіці Молдова. Існує небезпека, що в Брюсселі все частіше лунатимуть голоси на користь роз'єднання процесів вступу України та Молдови, адже цей процес має бути заснованим на заслугах. Якщо Молдова нас випереджає, їй треба дати право рухатися далі. Це неприємний для нас тренд, але, з іншого боку, це може стати доброю мотивацією для української влади», – вважає дипломат (URL: <https://prm.ua/ne-triumf-a-syhnal-tryvohy-chy-hotova-ukraina-do-perehovoriv-pro-chlenstvo-v-yes>).

Президент України В. Зеленський привітав публікацію позитивного для України звіту Єврокомісії. «Це найкращий результат оцінювання на сьогодні – доказ того, що навіть під час захисту від повномасштабної агресії Росії Україна продовжує реформи та змінюється відповідно до європейських стандартів. Прогрес України на шляху до Євросоюзу досягається завдяки зусиллям мільйонів наших громадян» (URL: <https://trueua.info/news/perehovory-bez-klasteriv-yak-na-samiti-v-bryusseli-khvalyly-ukrayinu-i-shcho-bude-dali>).

У своєму онлайн-виступі на саміті з розширення ЄС український лідер наголосив на несприйнятті ідеї про часткове членство України у ЄС, озвучену деякими європейськими політиками напередодні зустрічі в Брюсселі. За словами В. Зеленського, Президент США Д. Трамп також підтримує вступ України до Європейського Союзу. Президент України також говорив про важливість продовження тиску на Росію, зокрема шляхом збільшення військової допомоги Києву, у тому числі надання зброї великої дальності.

Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Т. Качка зазначив, що Україна «отримала найкращу оцінку від 2023 р., і вона відображає результати системних реформ, реалізованих попри всі виклики війни. Ми також вдячні європейським колегам за надані рекомендації, які ми готові імплементувати якісно та в тісній співпраці з усіма залученими сторонами та Євросоюзом», – зауважив Т. Качка (URL: https://www.slovoidilo.ua/2025/11/04/novyna/polityka/evrokomisiya-opublikovala-zvit-pro-rozshyrennya-yes-2025-zelenskyj-vidreahuvav#goog_rewarded).

Міністр закордонних справ А. Сибіга теж схвально сприйняв звіт Єврокомісії щодо євроінтеграційних реформ в Україні та окремо зазначив, що у напрямі зовнішньої політики Україна практично на 100 % синхронізувала свої дії із зовнішньою політикою Євросоюзу. «Ми вітаємо звіт про розширення Євросоюзу щодо України. Він підтверджує значний прогрес України і її рішучість рухатися європейським шляхом навіть в умовах повномасштабної війни з Росією. Ми продовжуємо комплексні реформи, зокрема у сфері верховенства права, боротьби з корупцією та управління, як основи нашого демократичного і європейського майбутнього», – написав у соцмережі “X” глава МЗС України.

Загалом позитивне звучання звіту свідчить про величезну роботу, виконану українською адміністрацією, парламентом і громадянським суспільством, яке невтомно підтримує державу у її реформах, зазначає Т. Іваньський, керівник відділу Білорусі, України та Молдови в Центрі східних досліджень. Водночас, за словами експерта, існує ризик, що м'яка критика спроб підпорядкувати собі антикорупційні інституції та залякування держапарату оточенням Президента переконає владну верхівку, що ці спроби можна продовжувати. Це підтверджує той факт, що в день оприлюднення звіту НАБУ повідомило, що вночі прокурори провели обшук у будинку співробітника бюро із застосуванням фізичної сили та без санкції суду. Уже наступного дня парламент ухвалив у першому читанні закон, який обмежує діяльність ЗМІ (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7987/Artykul/3604103,експерт-є-поступ-україни-на-шляху-до-єс-але-є-свої-але>)).

На думку керівника політико-правових програм Українського центру суспільного розвитку І. Рейтеровича, оприлюднений Єврокомісією звіт щодо України можна оцінити позитивно, тому що він дійсно непоганий. Експерт зазначив, що Україна потрапила до переліку чотирьох країн, які продемонстрували найбільший прогрес. Він вважає, що з політичного погляду – це гарний документ, який показує, що Європейський Союз на боці України, підтримує нашу євроінтеграцію та готовий надавати нам необхідне. Але там є достатньо серйозні критичні моменти, звертає увагу політолог. За його словами, можливо, ці пункти не так детально виписані, але вони достатньо показали зауваження щодо верховенства права, антикорупційної діяльності, питань, пов'язаних з громадянським суспільством.

По-друге, вважає експерт, усі ці звіти мають гарний вигляд з погляду бюрократії та нормативно-правового регулювання щодо руху України в Європейський Союз. Але варто розуміти, що водночас Україна не зможе повною мірою цим звітом скористатися, оскільки наша подальша інтеграція заблокована Угорщиною. Це головна проблема, наголосив політолог.

На його думку, можна ще 25 таких звітів написати, але якщо Україна не матиме реальної підтримки на рівні країн Європейського Союзу щодо нашої інтеграції, то ці документи просто не матимуть жодної цінності. У такій ситуації – це найголовніша проблема. Це добре для подальших кроків України, але поки не буде розв'язано питання з Угорщиною, то це не має великого значення загалом, переконаний І. Рейтерович (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251104-navit-25-zvitiv-ne-dopomozhut-yakshho-yes-ne-znime-blokadu-ugorshhyny-politolog-pro-zvit-yevrokomisiyi>).

Кандидат політичних наук, голова Міжнародної асоціації малих міст О. Буряченко, говорячи про шлях України до Євросоюзу, зазначає, що він дуже динамічний. За словами експерта, на саміті прозвучало цікаве формулювання, яке підтвердила Єврокомісія: Україна за останній рік зробила більше, ніж за два попередні. Тобто саме цей рік максимально наблизив нас до європейських стандартів і синхронізації із загальною системою. Отже, за останні три роки ми зробили серйозний ривок. Він ставить нас на рівні, а можливо, і вище деяких країн, які йдуть до повноцінного членства у ЄС уже близько 20 років. На відміну від попередньої влади, яка в багатьох моментах імітувала переговорний процес і прийняття європейських стандартів, нині, навіть під час війни, коли Україна є форпостом Європи проти російського вторгнення, ми рухаємося вперед впевнено і динамічно, наголошує О. Буряченко (URL: <https://uatv.ua/uk/shlyah-yevrointegratsiyi-uspihy-ukrayiny-ta-mozhlyvi-pereshkody-u-protsesi-vstupu-do-yes-analiz-ekspertiv>).

Експерт зазначає, що Україні дали дуже позитивні оцінки. Це підтверджується не лише політично, а й фінансово – наступним траншем допомоги, а також рішенням ЄС підтримувати Україну у 2026–2027 рр. І це не лише гуманітарна чи соціальна допомога, а і військова, що дуже показово. «Фактично, ЄС уже розглядає Україну як майже повноцінного члена, інвестуючи в нашу безпеку як у власну», – зауважує О. Буряченко.

Але, звісно, є й «ложка дьогтю». Це посилення ультраправих сил у Європі, які виступають проти розширення ЄС не лише щодо України, а й інших кандидатів. Крім того, Угорщина відкрито заявляє, що не допустить вступу України, і намагається формувати коаліції з рядом інших країн. Ці політичні перепони нам належить долати, адже євроінтеграція України залежатиме від політичної волі європейських держав, яка стане вирішальною.

У європейській політиці нині обговорюється ідея швидшого прийняття України, Молдови, Албанії, Чорногорії, але з обмеженими повноваженнями, наприклад без права вето. Але це, по суті, дискримінація, вважає О. Буряченко, і про це відкрито говорять Президент Молдови М. Санду, Президент Польщі

й українська сторона, яка не погоджується на жоден вступ без повноцінного членства та рівних прав.

«Ми розуміємо: проєвропейський курс буде стійким, поки Європа підтримує нас і поки залишається вірність спільним цінностям. Ми очікуємо від європейських партнерів більшої рішучості, передусім заради їхньої власної безпеки. Якщо ЄС не трансформує механізму прийняття рішень і не відмовиться від 100-відсоткового консенсусу хоча б на користь голосування двома третинами, він не зможе забезпечити ані безпеку, ані власну суб'єктність у світі», – резюмує політолог.

Експерт Центру міжнародних досліджень ОНУ ім. І. І. Мечникова Д. Кузьмін упевнений, що Україна своїм членством має посилити Євросоюз. На його думку, сьогодні розширення є фактично єдиним інструментом геополітичного впливу Західної Європи. США вводять тарифи, Росія веде війну, Китай перевантажує світовий ринок товарами, і ніхто не знає, що буде далі. Європа втратила колонії та інші важелі впливу, але залишається найбільшим ринком. Отже, її розвиток можливий через розширення – це сигнал і драйвер внутрішнього зростання.

Зокрема, вступ України матиме значущість насамперед у сфері безпеки й передусім на полі бою. Але це не може бути єдиним аргументом, і ми маємо показати, що участь України посилює Європу і в інших сферах. Потенційно це так, але це має бути доведено на практиці, постійною роботою з виконання «домашніх завдань», незалежно від політичних рішень.

Серед перепон на шляху інтеграції України до ЄС Д. Кузьмін відзначає позицію Угорщини та конкуренцію кандидатів на вступ. Так, країни Західних Балкан (Сербія, Чорногорія) уже висловлюють невдоволення тим, що Україна та Молдова «обійшли їх» через війну й тепер ідуть в одному пакеті. Хоча в контексті пропозицій розсинхронізувати євроінтеграційний шлях України та Молдови експерт вважає, що не буде нічого поганого, якщо Молдова почне переговори раніше. Можливо, це навіть буде корисно – свого роду тестовий полігон. Для В. Орбана стане складніше відстоювати позицію проти України, якщо відбуватиметься вступ Молдови. Але поки триває війна, повноцінний вступ України до Євросоюзу неможливий, говорить Д. Кузьмін, підкреслюючи при цьому, що підготовка до вступу має йти вже зараз і без пауз (URL: <https://uatv.ua/uk/shlyah-yevrointegratsiyi-uspihy-ukrayiny-ta-mozhlyvi-pereshkody-u-protsesi-vstupu-do-yes-analiz-ekspertiv>).

Заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень В. Потапенко наголошує, що на сьогодні формується політичне рішення про необхідність прийняти Україну, Албанію, Чорногорію та Молдову у ЄС. Але тут важливо пам'ятати: Президент говорив про повноправне членство, бо звучали й інші пропозиції про якийсь випробувальний термін. Тобто прийняти країни формально, але залишити можливість зупинити або навіть виключити, якщо виникнуть проблеми з демократією чи іншими критеріями. Тому поки про це рано говорити.

Щодо позиції угорського Прем'єра В. Орбана В. Потапенко не вбачає в ній ключової проблеми. Оскільки переговорний процес розраховано приблизно до 2030 р., до цього часу об'єктивно говорити про фактичний вступ сенсу немає, а в Орбана вибори у 2026 р., нагадує політолог. Нині угорський Прем'єр у серйозному конфлікті з керівництвом ЄС і не має такої абсолютної підтримки виборців, щоб просто «намалювати» результат. Тож є висока ймовірність, що на наступних виборах його замінять на більш лояльного до Брюсселя та України політика – і це станеться ще до реальних переговорних розв'язок. Тому питання «вето Орбана» можна серйозно підіймати, лише якщо він залишиться при владі, а поки ця тема радше другорядна. Тим більше блокують рішення не лише Угорщина, є Словаччина та ін. Тож це питання можна відкласти та повернутися до нього ближче до кінця наступного року.

Згода Євросоюзу на відкриття шостого кластера щодо зовнішньої політики та безпеки свідчить, за словами В. Потапенка, про розуміння важливості України у європейській системі безпеки. «Наразі йдеться про концепцію стратегічної автономії Європи – про те, щоб ЄС міг забезпечувати свою безпеку при мінімальній підтримці США: в озброєнні, інфраструктурі, цифрових комунікаціях, виробництві зброї, мобілізаційних ресурсах. У цій стратегії Україна розглядається як частина європейської системи безпеки, незалежно від того, формалізоване членство на конкретний момент чи ні. Якщо ЄС знайде стійкі політичні та фінансові механізми взаємодії з Україною у сфері безпеки, то фактична інтеграція станеться раніше за формальний вступ. Питання буде вже не “в якому році”, а просто по факту. ЄС відчув, що йому потрібен український військовий досвід і потенціал, щоб захиститися від Росії. Зараз це розуміння є на рівні Брюсселя та частини країн-членів», – переконаний експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/shlyah-yevrointegratsiyi-uspiky-ukrayiny-ta-mozhlyvi-pereshkody-u-protsesi-vstupu-do-yes-analiz-ekspertiv>).

Нині у ЄС існує чіткий графік переговорного процесу для України та Молдови до 2030 р., який розписано буквально по місяцях: які питання розглядаються, які кластери відкриваються. Сьогодні вимоги ЄС до інституційних змін сприймаються значно спокійніше, бо з'явилися нові загрози безпеці. Поява реальної загрози з боку Росії показала необхідність реформування механізму прийняття рішень у ЄС, зокрема відмови від принципу однастайності на користь кваліфікованої більшості, наприклад 75 % країн-членів. Без цього ЄС постійно стикатиметься з блокуваннями і внутрішніми кризами, що із часом стане критичним. Водночас Україна демонструє успіхи на шляху до Європейського Союзу, які помітні в Брюсселі. Єврочиновники, зі свого боку, запевняють, що готові до наступних кроків з просування України до вступу у ЄС, але для цього їм потрібно досягти однастайності в цьому рішенні серед країн-членів, а отже подолати вето Угорщини, над чим вони нині й працюють. Україна заявила, що прагне завершити переговори про вступ до ЄС до кінця 2028 р., водночас Єврокомісія

вважає, що для досягнення цієї амбітної мети Київ має пришвидшити темпи реформ, особливо у сфері правосуддя та верховенства права.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит міністра оборони України до Норвегії та його участь у засіданні міністрів оборони країн Об'єднаного експедиційного корпусу (JEF)

Глава Міністерства оборони України Д. Шмигаль 4–5 листопада вперше взяв участь у зустрічі 11-ти міністрів оборони країн, що входять до Об'єднаного експедиційного корпусу (JEF), у норвезькому м. Буде.

Як відомо, Об'єднаний експедиційний корпус (Joint Expeditionary Force, JEF) – це коаліція, створена 2014 р. й очолювана Великою Британією, до якої входять Данія, Норвегія, Ісландія, Швеція, Фінляндія, країни Балтії та Нідерланди. Коаліція фокусується на підтриманні безпеки в Балтійському морі, Північній Атлантиці та на Крайній Півночі.

JEF створено для швидкого реагування на кризи, зокрема в Балтійському та Північному морях, Арктиці й Північній Атлантиці. Альянс діє поза межами НАТО, але доповнює його можливості, зосереджуючись на гнучких і швидких операціях у регіоні.

У травні 2025 р. країни Joint Expeditionary Force запросили Україну до розширеного партнерства. Президент України В. Зеленський раніше заявив, що Україна зацікавлена у розширенні співпраці з країнами Об'єднаного експедиційного корпусу та повноправному членстві в цій ініціативі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/11/3/7224029>. 2025. 3.11).

Напередодні зустрічі міністр оборони Норвегії Т. О. Сандвік назвав цю зустріч «історичною». «Це перша зустріч міністрів оборони JEF, в якій фізично бере участь міністр оборони України, і це перша зустріч міністрів оборони JEF, яка відбувається на північ від Полярного кола», – зазначив Т. О. Сандвік.

За інформацією ЗМІ, міністр оборони України Д. Шмигаль у рамках візиту до Норвегії провів низку зустрічей з колегами з Фінляндії, Нідерландів, Естонії та Данії. Міністри говорили про перспективи спільного виробництва безпілотників, зокрема дронів-перехоплювачів. Вони також обговорили роботу над конфіскацією російських активів і підтримку української армії.

Під час зустрічі з міністром оборони Естонії Х. Певкуром Д. Шмигаль подякував йому за участь у програмі PURL і за пропозицію виділити 3 млн євро на закупівлю та підтримку систем супутникового зв'язку Starlink. «Україна також готова долучатися до реалізації проєктів у рамках SAFE, що сприятиме взаємному розвитку наших оборонно-промислових комплексів. Разом з міністром оборони Данії Троельсом Лундом Поульсенем відзначили успішність “данської моделі” фінансування Збройних сил України. Цього року

в рамках моделі вже отримали від Данії 1,2 млрд євро. До кінця року планується залучити ще понад 500 млн євро», – написав Д. Шмигаль у фейсбуці (URL: <https://uatv.ua/uk/ministry-oborony-krayin-yeвроpy-ta-ukrayiny-obgovoryly-spivpratsyu-detali>. 2026. 5.11).

Важливою була зустріч міністрів оборони України й Норвегії. Під час зустрічі міністр оборони Норвегії Т. О. Сандвік зазначив, що наступного року його країна виділить 7 млрд дол. на оборонні потреби України. «Міністр Сандвік підтвердив подальшу підтримку України й анонсував рішення про виділення 7 млрд дол. наступного року на оборонні потреби. Вдячний уряду та народу Норвегії за вагомий внесок, надання F-16 й підтримку української авіації, за участь в ініціативі PURL і у Коаліції морських спроможностей», – зазначив Д. Шмигаль (URL: <https://suspilne.media/1156346-norvegia-nastupnogo-roku-vidilit-ukraini-7-mlrd-dolariv-na-oboronni-potrebi>. 2025. 4.11).

Він також подякував Т. Сандвіку за запрошення на зустріч міністрів оборони Об'єднаних експедиційних сил (JEF).

За підсумками переговорів міністри підписали два меморандуми: перший – щодо єдиних стандартів якості оборонної продукції, виробленої або поставленої в межах угод між країнами; другий передбачає створення спільного оборонного підприємства в Україні. Це, за словами Д. Шмигалья, посилить оборонно-промисловий потенціал країни.

Міністри також обговорили пріоритетні потреби Збройних сил України й посилення протиповітряної оборони. «Україна готова ділитися досвідом у протидії ворожим дронам. Окрема тема – посилення далекобійних спроможностей», – наголосив очільник українського оборонного відомства.

Водночас під час засідання міністрів оборони країн, що входять до Об'єданого експедиційного корпусу (JEF), були прийняті важливі рішення. Зокрема, Україна вперше в історії Об'єднаних експедиційних сил (Joint Expeditionary Force, JEF) отримала статус «розширеного партнерства». Відповідний меморандум про співпрацю був підписаний міністрами оборони країн – членів JEF (URL: <https://glavcom.ua/country/politics/ukrajina-prijednalasja-do-objednanikh-ekspeditsijnikh-sil-shcho-zminitsja-1086878.html>. 2025. 5.11).

Д. Шмигаль висловив вдячність міністру оборони Норвегії Т. Сандвіку за організацію зустрічі та міністру оборони Великої Британії Д. Гілі за запрошення та лідерство. Також подякував усім учасникам зустрічі за підтримку.

За словами Д. Шмигалья, Україна здатна посилити JEF, ділячись унікальним бойовим досвідом у ключових сферах, зокрема у протидії гібридній агресії, застосуванні сил ППО, використанні дронів, захисту національної інфраструктури та веденню дальніх ударів. Україна також планує активну участь ЗСУ у спільних навчаннях для досягнення повної взаємосумісності та готовності діяти спільно в кризових ситуаціях. «Україна готова робити свій внесок через спільні навчання, інноваційні партнерства та

кооперацію у сфері оборонної промисловості. У свою чергу Київ очікує від партнерів доступу до європейських технологій та виробничих потужностей, на базі яких можна налагодити спільне виробництво», – вважає Д. Шмигаль.

Він також наголосив, що спільними зусиллями можливо «стримати агресію, захистити наших людей і забезпечити мирну, стабільну Європу для майбутніх поколінь».

У свою чергу міністр оборони Великої Британії Д. Гілі заявив, що союзники прагнуть вчитися на українському досвіді війни. «Ми прагнемо навчатися на досвіді України на полі бою, проводити спільні навчання та нарощувати потенціал. Це надсилає Путіну й іншим потенційним агресорам потужний сигнал: Об'єднані експедиційні сили сильніші, більш згуртовані, більш інноваційні та гнучкі, ніж будь-коли», – наголосив Д. Гілі (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3603693,jef.2025.5.11>).

Міністр оборони України відзначив, що Росія цілеспрямовано атакує цивільну інфраструктуру – електростанції, житлові будинки, школи та лікарні, створюючи гуманітарну кризу в Україні. Він наголосив, що лише спільні зусилля можуть зупинити варварство Кремля, а внесок України в колективну безпеку полягає у її унікальному досвіді сучасної війни. «Перевага полягає в тому, що ми випробовуємо зброю в бойових умовах у режимі реального часу. Україна розраховує на доступ до європейських технологій і виробничих потужностей країн JEF, щоб розпочати спільне виробництво. Ця сучасна зброя не лише служить Україні сьогодні, але й гарантуватиме безпеку Європи в майбутньому, зміцнюючи її східний фланг», – зазначив Д. Шмигаль.

Підбиваючи підсумки свого візиту до Норвегії, Д. Шмигаль відзначив, що Україна стала першою державою, яка не входить до Альянсу, але отримала статус розширеного партнера. Український міністр оборони назвав це історичною подією. Він запевнив, що Україна посилить союз, адже зможе поділитися досвідом у протидії гібридній агресії, застосуванні сил ППО, використанні дронів і далекобійних ударів, захисті критичної інфраструктури.

На думку спостерігачів і експертів, отримання Україною статусу «розширеного партнера» свідчить про довіру з боку держав JEF і є черговим кроком до глибшої інтеграції у європейську систему безпеки. Новий статус «розширеного партнера» дасть змогу Україні брати участь у спільних військових навчаннях, обмінюватися розвідувальними даними, координувати дії у сфері безпеки та поглиблювати інтеграцію у європейську систему колективної оборони. JEF діє поза межами НАТО, але доповнює його можливості, забезпечуючи гнучкість і мобільність союзних сил. Отримання Україною цього статусу свідчить про зростання довіри та політичну підтримку з боку держав Північної Європи (URL: <https://novosti-n.org/ua/ukraine/Ukrayina-pryyednalasya-do-oboronnoho-alyansu-JEF-shho-peredbacheno-333066>. 2025. 6.11).

Спостерігачі відзначають, що США та НАТО цього року започаткували ініціативу PURL, яка дає змогу оперативно постачати Україні озброєння та

техніку. У межах програми формується пріоритетний перелік потреб ЗСУ, який передається союзникам для швидкого фінансування. Партнерські держави перераховують кошти на спеціальний рахунок НАТО, після чого США забезпечують Україну необхідним озброєнням. Статус «розширеного партнера» лише підсилить партнерські відносини з країнами Заходу.

Деякі експерти вважають, що статус «розширеного партнера» дає значні переваги для співробітництва з країнами Заходу, адже вступ до НАТО – це далека перспектива. Справа в тому, що цей новий альянс уже має істотні практичні здобутки, а долучивши Україну, отримує всі шанси перетворитися на міцний оборонний союз. Оскільки своїм завданням об'єднання бачить не тільки протидію гібридній російській агресії, зміцнення ППО, захист національної інфраструктури, а й передбачає залучення ЗСУ до спільних навчань, метою яких є досягнення повної взаємної сумісності. Тобто йдеться про включення ЗСУ до малого оборонного союзу.

Водночас, як відзначає журналістка А. Оганезова, наша країна також має можливості допомогти Альянсу, адже Україна входить у JEF не як «країна, яку треба підтримувати», а як постачальник унікального бойового досвіду. За роки протистояння з Росією українці напрацювали підходи до протидії гібридним загрозам, дальнім ударам, складним сценаріям ППО, застосуванням дронів та захисту критичної інфраструктури. Тож готові ділитися цими рішеннями з партнерами. Навіть попри брак ресурсів та зброї, Україна точно розуміє, як ці інструменти мають працювати у реальних бойових умовах. Тож спільна взаємодія у межах коаліції дає шанс, що ці напрацювання матимуть більше можливостей для реалізації та масштабування (URL: <https://theukrainianreview.info/uk/novyj-status-dlya-ukrayiny-shho-oznachaye-rozshyrenyj-partner-jef>. 2025. 6.11).

На думку А. Оганезової, для союзників це перевірені кейси реальної війни. Тому запрошення України – це інвестиція JEF у власну оборонну стійкість.

За словами В. Расевича, кандидата історичних наук, серед лідерів військової та гуманітарної допомоги зі згаданого об'єднання країн за останні роки вигідно вирізняються три країни: Норвегія, Данія і Швеція. «Норвегія започаткувала окрему Програму Нансена (Nansen Support Programme for Ukraine), якою до 2030 р. передбачається передача допомоги в сумі до 19 млрд дол. У 2025 р. Норвегія має намір виділити понад 3 млрд дол., з яких 1,9 млрд – на військову підтримку, а ще 1,1 млрд – на гуманітарну та цивільну допомогу», – наголосив В. Расевич (URL: <https://lviv.media/analitika/103546-nordichnij-shlyah>. 2025. 7.11).

На його думку, за цими сухими цифрами стоїть просто грандіозна допомога. Це і постачання систем “Patriot”, снарядів та військового обладнання, фінансування закупівель військового обладнання та боєприпасів, а також внески у міжнародні ініціативи; виділення коштів на закупівлю дронів і підтримку української оборонної промисловості; активна участь у тренуванні

українських військовослужбовців. «Не менш важливою в умовах руйнування росіянами української цивільної інфраструктури є енергетична безпека. Значні кошти з Норвегії спрямовуються на закупівлю газу, ремонт енергомереж, постачання аварійних електрогенераторів, фінансування відновлення інфраструктури (доріг, залізниць), підтримку сільського господарства, охорони здоров'я та освіти. Допомога мільйонам людей, включно з наданням їжі, грошової допомоги, доступу до чистої води та медичної допомоги. Розмінування: фінансування заходів із розмінування в Україні через такі організації, як Норвезька народна допомога (Norsk Folkehjelp)», – зазначив експерт.

Він вважає, що не менш важливим є інвестування в Україну Норвезьким інвестиційним фондом (Norfund) у межах Програми Нансена для залучення приватного капіталу до проєктів відбудови.

В. Расевич сподівається, що українсько-норвезька співпраця розрахована на подальшу перспективу, що вона не буде згорнута із завершенням гарячої фази війни. «Те саме стосується Данії та Швеції. Швеція з початку війни надала Україні допомоги на суму понад 9 млрд доларів, а на період до 2027 року авансовано допомогу ще на 8 млрд доларів. До всього, країна обговорює можливість поставити Україні свої 150 літаків Gripen. Поки що за рахунок надання Україні так званого репараційного кредиту із заморожених російських активів. Питання досі дискусійне для Бельгії, але, знову ж таки, розглядається варіант із норвезьким гарантуванням», – наголосив В. Расевич.

Щодо Данії, то, за словами експерта, саме «данська модель» виявилася найбільш ефективною та інноваційною. Модель, коли країна напряму інвестує в оборонно-промисловий комплекс України, закупаючи для ЗСУ зброю та техніку в українських виробників. «Не менш важливою стала участь скандинавських країн у профільних коаліціях: дронівій, морській та F-16. Як і робота “Нордично-Балтійської бригади” завдяки участі у спільних програмах підготовки та оснащення українських військовослужбовців разом із країнами Балтії», – підкреслив експерт.

В. Расевич також відзначає і балтійські держави. За його словами, навіть такі маленькі країни, як Естонія, беруть на себе відповідальні ділянки роботи. Нещодавно стало відомо, що після зустрічі міністрів оборони Д. Шмигала й Х. Певкура Естонія виділяє 3 млн євро для закупівлі та підтримки систем зв'язку Starlink для ЗСУ. До цього часу було відомо, що цими системами для України опікувалася Польща. Але найближчий сусід України виявився не таким надійним партнером – переважно через внутрішньополітичну боротьбу між президентом К. Навроцьким та урядом Д. Туска.

Експерти вважають, що новий формат співпраці з JEI можна розглядати як політичний сигнал, що Україна – майбутній елемент нової безпекової архітектури Європи. Україна переходить зі статусу отримувача допомоги у статус учасника, який формує правила та можливості. Такий рух розширює

коло обов'язкової оборони навколо України та фактично робить війну Росії війною проти ширшої регіональної системи.

Проте варто відзначити, що це не гарантія негайних рішень. Але це важливий стратегічний крок уперед до створення системи, де Україна стає невід'ємною її частиною.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Експертні оцінки впливу Саміту АСЕАН на архітектуру безпеки і торгівлі в АТР

Саміт АСЕАН, що проходив у жовтні 2025 р. під головуванням Малайзії в її столиці Куала-Лумпурі, викликав в експертному середовищі неоднозначні оцінки. З одного боку, він увінчався успіхом – підписанням мирної угоди між Таїландом і Камбоджею. З іншого – під час саміту стало очевидно, що президент США Д. Трамп фактично залишає регіональний простір відкритим для посилення впливу Китаю та активізації економічної дипломатії Європейського Союзу.

Коли у 2025 р. головування в АСЕАН (Асоціації держав Південно-Східної Азії) перейшло до Малайзії, прем'єр-міністр країни А. Ібрагім висунув амбітну програму, зосереджену на відновленні довіри, економічній справедливості та посиленні ролі АСЕАН як надійного посередника. Прагнення до більшої «стратегічної автономії» регіональної політики стало ключовим контекстом саміту-2025. Засідання відбувалися на тлі істотного погіршення військово-політичної ситуації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), що стало прямим викликом заявленій стратегії АСЕАН та здатності Асоціації керувати кризами.

Погіршення ситуації було спровоковано трьома основними причинами. По-перше, ідеться про загострення конфлікту Таїланд – Камбоджа, який має глибокі історичні корені й тривалий політико-культурний підтекст. У липні через прикордонну суперечку навколо спірної території біля храму Преа Віхеа (спадщини ЮНЕСКО, присудженої Камбоджі Міжнародним судом), різко зросла військова напруга. Конфлікт перейшов у гостру фазу зі збройними сутичками, застосуванням артилерії та авіації, що спричинило десятки жертв серед військових і мирного населення. Воєнні зіткнення відбувалися не лише на лінії фронту, а і в прикордонних селах, що ускладнило гуманітарну ситуацію. Обидві сторони звинувачували одна одну в порушенні суверенітету та використанні заборонених боєприпасів. Камбоджа звернулася до Ради Безпеки ООН і закликала АСЕАН створити спільну спостережну місію, тоді як Бангкок наполягав на двосторонньому форматі переговорів. Для АСЕАН це стало випробуванням здатності виступати миротворчим інститутом, а для Малайзії – першим тестом її «стратегічної автономії» як головної держави.

Врешті-решт, саме посередництво Куала-Лумпура дало можливість ініціювати перемир'я, що стало основою майбутнього «Куала-Лумпурського консенсусу» (URL: <https://www.dw.com/uk/konflikt-kambodzi-j-tailandu-na-kordoni-drugij-den-trivaut-boi/a-73412536>).

По-друге, спостерігалось значне зростання напруги в Південно-Китайському морі. Тут критична небезпека виникла через ескалацію протистояння між Китаєм та Філіппінами щодо спірної мілини Скарборо (Huangyan Dao). Протягом 2025 р. відбулася серія небезпечних морських інцидентів, включаючи зіткнення суден берегової охорони, блокування торгових маршрутів і застосування потужних водометів китайською стороною проти філіппінських суден постачання. Ці події не лише загрожували життю моряків, а й підірвали стабільність міжнародних морських перевезень у ключових логістичних коридорах. Філіппіни, яким надають активну політичну, військову та технічну підтримку США, рішуче протистояли спробам Пекіна обмежити доступ до зони, яку вони вважають своєю виключною економічною зоною. До суперечки долучилися й інші держави АСЕАН – В'єтнам, Малайзія та Індонезія, які висловили занепокоєння «прецедентом силового тиску». Це протистояння, що віддзеркалює ширшу геополітичну боротьбу за вплив між Вашингтоном та Пекіном, досягло чергової небезпечної точки, підриваючи безпекову архітектуру всього АТР і ставлячи під сумнів дієздатність регіональних механізмів, таких як Декларація про поведінку сторін у Південно-Китайському морі. Ці події створили головний виклик для Саміту АСЕАН, змушуючи Малайзію негайно перейти від обговорення економічних реформ до кризового менеджменту й довести, що АСЕАН може бути ефективною силою для підтримки миру (URL: <https://news.d.ua/policy/zagroza-kitau-dlia-filippin-ostrivna-krayina-zaklikaye-do-pogliblennia-viiskovih-zviazkiv-z-ssha>).

По-третє, вагомим чинником регіональної дестабілізації залишалася внутрішньополітична криза в М'янмі, яка у 2025 р. набула ознак затяжної громадянської війни. Попри спроби АСЕАН реалізувати «п'ятипунктовий консенсус» 2021 р., військова хунта на чолі з генералом М. А. Хлаїном продовжувала застосовувати силу проти етнічних меншин і цивільного населення. Протягом року Народна оборонна армія та етнічні угруповання, зокрема у штатах Качин, Шан і Чин, розширили контроль над прикордонними територіями, що спричинило нову хвилю біженців до Таїланду, Лаосу та Індії. Малайзія як головуюча держава намагалася ініціювати «оновлений мирний процес АСЕАН – М'янма», але через внутрішні суперечності між країнами-членами (особливо Таїландом, який підтримує контакти з хунтою, та Сінгапуром, що наполягає на санкційному тиску) ухвалення спільної позиції виявилось неможливим. Криза у М'янмі дедалі чіткіше віддзеркалює розрив між «нормативною риторикою» АСЕАН та її реальною спроможністю діяти як єдиний безпековий суб'єкт. Це стало лакмусовим папірцем для ідеї «АСЕАН як центр сили» у регіональній системі безпеки, продемонструвавши,

що навіть гуманітарні виклики можуть перетворитися на геополітичний інструмент впливу зовнішніх сил – передусім Китаю, Індії та Росії (URL: <https://misto-online.com/konflikty/item/215220-mianma-2025-hromadianska-viina-bez-kintsia>).

Перед початком саміту більшість провідних аналітичних центрів Азійсько-Тихоокеанського регіону займали виважено стриману позицію, прогножуючи складність ухвалення будь-яких спільних рішень. Так, дослідники Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) Д. Квіцон і Г. Полінг підкреслювали, що основне випробування для голови саміту, прем'єр-міністра Малайзії А. Ібрагіма, полягатиме не стільки в обговоренні питань, присвячених економічному відновленню, скільки у здатності АСЕАН нейтралізувати ряд внутрішніх безпекових криз, які набули системного характеру (URL: <https://www.csis.org/blogs/latest-southeast-asia/latest-southeast-asia-hegseths-charm-offensive>).

Перше коло аналітичних прогнозів стосувалося кризи у М'янмі. На думку наближених до аналітичних структур АСЕАН експертів, ключовим завданням саміту мало стати відновлення дії «п'яти пунктів консенсусу», що у 2025 р. практично втратили ефективність, підірвавши довіру міжнародних партнерів до регіональної дипломатії. Дослідники зазначали, що без узгодження чіткого механізму моніторингу та залучення гуманітарних інституцій спроби стабілізації М'янми залишатимуться декларативними (URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2025/10/Final-ASEAN-Leaders-Review-Decision-on-the-Implementation-of-5PC-2025_as-adopted.pdf).

Другою очікуваною темою став пошук рівноваги між економічними інтересами та геополітичною нейтральністю. Аналітики прогнозували, що загострення торговельного протистояння між США та Китаєм може трансформуватися у своєрідну «битву за лояльність» держав-членів, ускладнивши вироблення спільних позицій з питань регіональної інтеграції. За оцінкою експертів дослідницького об'єднання “East Asia Forum”, така конфігурація створює ризик «фрагментації єдності АСЕАН», коли окремі країни дедалі чіткіше орієнтуються на різні сучасні світові полюси сили (URL: <https://eastasiaforum.org/2025/10/27/aseans-play-at-keeping-asia-open>).

Третім чинником, який визначав загальний контекст саміту, став збройний конфлікт між Таїландом і Камбоджею, що спалахнув напередодні зустрічі лідерів. За оцінками фахівців Інституту міжнародних і стратегічних досліджень Малайзії, ця ескалація водночас становила і виклик, і можливість: шанс продемонструвати ефективність АСЕАН як миротворчої платформи або, навпаки, ризик остаточної втрати її ролі як регіонального посередника. Аналітики припускали, що будь-яка невдача у врегулюванні цього питання буде використана зовнішніми гравцями – насамперед Китаєм і США – для посилення власного впливу на архітектуру безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (URL: <https://www.isis.org.my/2025/03/19/malaysias->

asean-chairmanship-2025-strengthening-regionalism-inter-regionalism-and-global-south-mobilisation).

Успіх саміту, що завершився підписанням Куала-Лумпурської угоди про припинення вогню, одразу потрапив до поля зору аналітичних структур, які оцінюють його не лише як гуманітарне досягнення, але й як ключовий індикатор стійкості архітектури безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) на тлі геополітичної конкуренції.

Регіональні дослідники, зокрема з ISEAS-Yusof Ishak Institute, швидко охарактеризували угоду як «тест на зрілість» для АСЕАН. Упродовж багатьох років організація потерпала від критики за неспроможність забезпечити ефективне виконання власних ініціатив. Угода 2025 р., досягнута під активним лідерством Індонезії та Малайзії, розглядається як критична можливість довести, що принцип «АСЕАН як центр сили» є не просто риторикою, а дієвим механізмом. Успішна імплементація цієї угоди є вирішальною для відновлення міжнародного авторитету АСЕАН як надійного посередника та регіонального арбітра (URL: <https://www.iseas.edu.sg/media/op-eds/trumps-whirlwind-asean-visit-any-substance-behind-the-show-op-ed-by-stephen-olson-in-think-china>).

Щодо довгострокової стійкості миру, експертна спільнота розділилася. Оптимісти стверджують, що угода знаменує перемогу так званого «Шляху АСЕАН» (The ASEAN Way) – процесу, заснованого на консенсусі. Скептики, навпаки, наполягають, що це лише тимчасове перемир'я, яке було досягнуто значною мірою за рахунок зовнішнього тиску. Вони вказують на те, що зростаюча «битва за лояльність» між США та Китаєм підвищила ціну конфлікту, змусивши сторони шукати запобіжник проти втручання, а не щире вирішення глибинних політичних проблем. Стійкість угоди залишається вразливою до політичних змін у ключових країнах. Аналітики висловлюють серйозні побоювання щодо ризиків ревізії домовленостей у разі зміни політичних еліт у Таїланді чи Камбоджі, що може призвести до відмови від угоди, якщо вона буде сприйматися як така, що не відповідає новій геополітичній орієнтації країни (URL: <https://suspilne.media/1148306-poklade-kinec-trivalomu-prikordonnomu-konfliktu-tailand-i-kambodza-pidpisali-mirnu-ugodu-u-prisutnosti-trampa>).

Успіх угоди мав безпосередній вплив на регіональні механізми безпеки АСЕАН: Регіональний форум (ARF) та Нарада міністрів оборони плюс (ADMM-Plus). Домовленість підвищила довіру до цих інститутів, які тепер можуть бути використані для моніторингу миру та переходу від дискусії до практичного кризового реагування. На тлі постійної конкуренції між США та Китаєм угода стала лакмусовим папірцем для довіри до внутрішніх інституцій. Китай вітав угоду, підкреслюючи ефективність АСЕАН та принцип «вирішення проблем силами самого регіону». США мали більш стриману позицію. Політика «Америка понад усе» та схильність до двосторонніх, транзакційних угод створили в регіоні стратегічний вакуум. Аналітики

вважають, що саме ця невизначеність у зобов'язаннях США змусила АСЕАН активніше прагнути внутрішньої єдності. Іншими словами, АСЕАН досягла успіху не завдяки підтримці однієї з наддержав, а через необхідність захистити свою головуючу роль від зовнішнього тиску та непередбачуваності. Відсутність чітких багатосторонніх зобов'язань з боку Вашингтона підвищила вагу в АСЕАН центричних інституцій як єдиного надійного механізму захисту регіональних інтересів.

Міжнародні аналітичні центри, такі як Chatham House (CH), проаналізували угоду з точки зору міжнародного права. Наприклад, директор Центру глобального управління та безпеки CH С. Пурі застерігає від передчасного тріумфу, акцентуючи увагу на тому, що криза є не просто військовою, а глибоко політичною, пов'язаною з питаннями демократії, прав людини та верховенства права. Кінцева оцінка експертів полягає в тому, що угода є необхідною, але недостатньою умовою для стабілізації АТР. Довіра до внутрішніх механізмів АСЕАН буде безпосередньо залежати від її здатності забезпечити не лише припинення вогню, але й реальні інституційні реформи (URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/11/has-trumps-asia-tour-reassured-uss-asian-allies>).

На тлі дипломатичної перемоги в питанні Таїланд – Камбоджа криза в М'янмі виявилася найболючішою перешкодою для заявленої Малайзією «стратегічної автономії» АСЕАН. Уже до саміту 2025 р. було очевидно, що прийнятий у 2021 р. «Консенсус з п'яти пунктів» (5PC) повністю втратив ефективність, що призвело до поглиблення громадянської війни, дестабілізації прикордонних територій та дискредитації регіональної дипломатії. Фактично, криза у М'янмі трансформувалася з внутрішньополітичного конфлікту на регіональний гуманітарний і безпековий виклик, який прямо загрожував принципу «єдності АСЕАН».

Керівництво саміту на чолі з прем'єр-міністром Малайзії А. Ібрагімом, усвідомлюючи репутаційні втрати, обрало тактику «підсилення відповідальності та моніторингу», а не радикальних змін. Замість ухвалення нового плану, що потребувало б консенсусу (який був неможливий через позицію Таїланду та Лаосу, які прагнули зберегти канали зв'язку з військовою хунтою), саміт сфокусувався на двох ключових механізмах.

По-перше, було прийнято рішення про «жорстке розширення мандата спеціального посланника». Якщо раніше повноваження спецпосланника обмежувалися консультаціями, то тепер вони були розширені для забезпечення моніторингу та створення «Технічної місії з оцінки гуманітарних потреб». Ця місія, що мала працювати в координації з незалежними структурами ООН, була покликана обійти прямий опір хунти, зосередившись на допомозі цивільному населенню в прикордонних регіонах, контрольованих опозицією. Цей крок став дипломатичною перемогою «прогресивного крила» АСЕАН (Сінгапур, Індонезія), якій вдалося частково переорієнтувати фокус

організації з політичного діалогу на гуманітарне втручання (URL: <https://asean.org/47th-asean-summit-and-related-meetings>).

По-друге, саміт підтвердив збереження санкційного тиску та дипломатичну ізоляцію військового режиму. Лідерів хунти знову не було запрошено на ключові зустрічі, що стало консолідованою позицією щодо недопустимості порушення принципів АСЕАН. Водночас криза у М'янмі яскраво продемонструвала фундаментальний розкол: держави – члени АСЕАН розділилися на ті, що прагнуть залучення, на чолі з Таїландом, і ті, що наполягають на ізоляції (Індонезія, Сінгапур та ін.). У результаті саміт не зміг подолати цей розрив, обмежившись лише зміцненням існуючих декларацій.

Неврегульованість кризи у М'янмі перетворила саміт на відкриту арену для геополітичної боротьби, що прямо суперечило меті «стратегічної автономії». Китай продовжував надавати дипломатичне прикриття хунті, використовуючи прикордонні регіони для забезпечення власних інфраструктурних проєктів. Росія та Індія посилили військову та економічну співпрацю з воєнним режимом, забезпечуючи його ресурсами на тлі західних санкцій. Експерти Інституту Південно-Східної Азії (ISEAS) констатували, що будь-яка спроба АСЕАН ввести жорсткіші санкції чи реалізувати масштабне гуманітарне втручання може бути швидко нейтралізована економічним та військовим впливом Пекіна і Москви. Криза у М'янмі показала, що роль АСЕАН як центру сили є дієвою лише там, де немає прямого втручання великих держав або внутрішнього консенсусу (URL: <https://www.iseas.edu.sg/centres/asean-studies-centre/state-of-southeast-asia-survey/the-state-of-southeast-asia-2025-survey-report>).

Урегулювання конфлікту Таїланд – Камбоджа підтвердило, що АСЕАН здатна вирішувати «міжособистісні» спори між суверенними державами. Проте нездатність змінити ситуацію у М'янмі продемонструвала її інституційну слабкість перед лицем внутрішньої громадянської війни та геополітичної поляризації. Фінальні рішення саміту щодо М'янми стали компромісом, спрямованим більше на збереження репутації АСЕАН та уникнення подальшого розколу в організації, ніж на реальне вирішення конфлікту (URL: <https://www.vietnam.vn/uk/hoi-nghi-cap-cao-dong-a-chu-tich-asean-2025-keu-goi-cac-nha-lanh-dao-thuc-day-doi-thoai-vi-hoa-binh-hoan-nghenh-no-luc-xay-dung-coc>).

Отже, з одного боку, саміт досяг відчутного успіху підписанням Куала-Лумпурської мирної угоди між Таїландом і Камбоджею. Це засвідчило збереження потенціалу АСЕАН як ефективного посередника у двосторонніх конфліктах, що відновило довіру до її внутрішньої легітимності та здатності до миротворення. Проте цей успіх різко контрастує з інституційною слабкістю, продемонстрованою у питанні кризи у М'янмі. Розгляд цієї проблеми завершився лише розширенням «мандату спецпосланника» та ухваленням рішення про гуманітарний моніторинг, який мав радше символічний характер. Така позиція свідчить про пріоритет збереження

внутрішнього балансу та уникнення політичного розколу над реальним врегулюванням затяжного громадянського конфлікту.

Переговорна динаміка, продемонстрована на саміті, має важливі виміри і для України. Київ розглядає АСЕАН як важливу складову своєї «азійської стратегії», а приєднання до Договору про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії створює нові політичні та економічні можливості. Зусилля АСЕАН щодо центральної ролі в регіоні та «стратегічної автономії» формують сприятливий дипломатичний простір, який Україна може використати для зміцнення зв'язків у галузі торгівлі та агропромислового сектору. Враховуючи, що АСЕАН висловлює занепокоєння глобальними викликами та порушенням міжнародного права, Україна може використовувати ці канали для мультиполярного просування власних інтересів, зокрема щодо відновлення суверенітету й територіальної цілісності.

Наука суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента НАН України академіка А. Загороднього 5 листопада 2025 р. відбулося чергове засідання Президії Національної академії наук України.

Під час засідання з доповіддю «Розвиток низькочастотної радіоастрономії в Україні» виступив директор Радіоастрономічного інституту НАН України академік В. Захаренко.

Він представив історію становлення харківської школи радіоастрономії, започаткованої академіком С. Брауде, який заклав підвалини розвитку унікальної наукової інфраструктури – декаметрового радіотелескопа УТР-2 та мережі інтерферометрів УРАН. Саме завдяки цим інструментам українські дослідники відкрили радіорекомбінаційні лінії вуглецю, зафіксували декаметрове випромінювання пульсарів, дослідили блискавки в атмосфері Сатурна та особливості низькочастотного випромінювання Сонця й планет.

Новим етапом розвитку стало створення радіотелескопа нового покоління ГУРТ, обладнаного надширокосмуговими антенними елементами. Закладені технічні рішення вже використовуються в спільних українсько-французьких проєктах, зокрема при створенні низькочастотного радіотелескопа “NenuFAR”, що став частиною світової наукової інфраструктури.

Попри руйнування та пошкодження унікального радіотелескопа УТР-2 внаслідок війни й окупації Радіоастрономічної обсерваторії ім. С. Я. Брауде, колектив інституту продовжує наполегливо працювати над збереженням наукового потенціалу галузі: відновлює секції комплексу ГУРТ, створює нові елементи на базі УРАН-2, підтримує міжнародні програми спостережень.

Пріоритетним завданням нині є реалізація проєкту “Recovery plan for Ukrainian astronomy”, представленого цього року в Лейдені (Нідерланди), який передбачає відновлення та модернізацію УТР-2 за участі європейських партнерів.

Під час обговорення доповіді учасники зосередилися на перспективах розвитку низькочастотної радіоастрономії, питаннях відновлення інфраструктури та зміцнення співпраці між установами академії.

Директор Астрономічної обсерваторії Львівського національного університету ім. І. Франка член-кореспондент НАН України Б. Новосядлий відзначив вагомість внеску харківських радіоастрономів у розвиток досліджень раннього Всесвіту та підкреслив унікальність проєкту детектування лінії 21 см з епохи «Темних віків», який може мати рівнем відкриття нобелівського масштабу. Він наголосив, що колектив Радіоастрономічного інституту демонструє надзвичайну життєздатність і заслуговує на всебічну підтримку академії, а також висловив готовність до співпраці львівських астрофізиків у кадровій і дослідницькій площині.

Директор НДІ астрономії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна кандидат фізико-математичних наук В. Кайдаш звернув увагу на потенціал спільних українських проєктів у межах програми NASA «Артеміда», зокрема щодо створення першого в історії людства радіотелескопа на зворотному боці Місяця. Він підкреслив, що українська участь у цій ініціативі цілком реалістична завдяки науковому доробку Радіоастрономічного інституту та багаторічному партнерству з Каразінським університетом.

Голова Західного наукового центру НАН України та МОН України академік З. Назарчук наголосив на необхідності допомоги Радіоастрономічному інституту в збереженні та відновленні телескопа УТР-2, який залишається унікальним інструментом для світової науки. Він також звернув увагу на важливість координації між обсерваторіями системи УРАН і запропонував нові підходи до побудови зображень космічних джерел з використанням методів томографічного аналізу, які можуть підвищити роздільну здатність спостережень.

Академік-секретар Відділення наук про Землю НАН України академік С. Шехунова підкреслила роль співпраці між установами академії у створенні унікальної інфраструктури для радіоастрономічних спостережень, зокрема внесок Полтавської гравіметричної обсерваторії, де нині розміщено частину обладнання комплексу ГУРТ. Вона відзначила важливість підтримки регіональних наукових осередків і висловила готовність до розширення спільних досліджень під науковим керівництвом Радіоастрономічного інституту.

Заступник директора Радіоастрономічного інституту академік О. Коноваленко подякував колегам за підтримку й підкреслив необхідність активнішого використання можливостей системи УРАН, насамперед антен

УРАН-3, у щоденних спостереженнях. Він висловив переконання, що українська низькочастотна радіоастрономія залишається одним із світових лідерів і має потужний потенціал для подальшого розвитку.

З другою доповіддю «Високоєфективний синтез органічних сполук із безпечним використанням діазометану» виступив завідувач відділу медичної хімії Інституту органічної хімії НАН України доктор хімічних наук Д. Волочнюк.

Він представив результати досліджень з розроблення проточних реакторів власної конструкції, що забезпечують безпечне використання діазометану – унікального, але надзвичайно вибухонебезпечного реагенту. Розроблена технологія дає можливість генерувати лише малі кількості цієї сполуки, запобігаючи накопиченню та мінімізуючи ризики.

Спільно з компанією «УкрОргСинтез» створено проточний реактор, який виробляє 0,45 моля діазометану на годину – рекордний показник для лабораторних установок. Запропонований підхід відкриває нові можливості для безперервного одержання цінних органічних сполук, зокрема хіральних діазокетонів, пептидних амінокислот і функціоналізованих циклопропанів – перспективних напівпродуктів синтезу лікарських засобів нового покоління.

Крім того, науковці інституту розширюють межі застосування проточних технологій для роботи з іншими небезпечними реагентами – металоорганічними сполуками літію, цинку та магнію, що дає змогу створювати нові технології напівпромислового синтезу активних фармацевтичних інгредієнтів для фармації, агрохімії та матеріалознавства.

В обговоренні доповіді учасники відзначили як наукову новизну, так і практичну значущість представлених результатів.

Заступник директора Інституту органічної хімії член-кореспондент НАН України Ю. Рассукана зазначила, що групі Д. Волочнюка вдалося створити безпечні проточні реактори нового покоління, та підкреслила його роль як науковця, викладача й організатора, який активно залучає молодь і бізнес до спільних проєктів.

Професор кафедри органічної хімії хімічного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор хімічних наук В. Пивоваренко зауважив, що ці розробки є важливим кроком до поєднання лабораторного та промислового органічного синтезу, зокрема у виробництві фармацевтичних й агрохімічних сполук.

Провідний науковий співробітник ТОВ НВП «Єнамін» кандидат хімічних наук Ю. Дмитрів підкреслив унікальність досягнення команди, якій уперше вдалося безпечно працювати з великими кількостями діазометану, що відкриває шлях до створення нових класів біоактивних молекул.

Директор ТОВ «Новації» кандидат фізико-математичних наук Д. Меленевський відзначив багаторічну співпрацю з науковою групою та роль сучасних спектроскопічних технологій у вдосконаленні реакторів.

Академік-секретар Відділення хімії НАН України академік П. Стрижак наголосив на масштабуванні процесу синтезу та прикладі успішної взаємодії науки й бізнесу, а директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна академік С. Комісаренко відзначив важливість проточних систем для створення високоактивних фармацевтичних сполук і підтримав необхідність подальшого розвитку цього напрямку.

На завершення засідання члени Президії НАН України розглянули ряд кадрових і поточних питань (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 6.11).

Привітання президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку

«Дорогі колеги, друзі!

Щиро вітаю вас із Всесвітнім днем науки в ім'я миру та розвитку!

Цього дня світ говорить про силу знань, досліджень і нових ідей. Для нас – це ще й день вдячності людям, які лишаються відданими своїй справі навіть у найскладніші часи.

Сьогодні щоденна праця вимагає від науковця не лише блискучого розуму, а й справжньої мужності, витримки та здатності знаходити розв'язок там, де здавалося, що все втрачено. Попри випробування, руйнування та обстріли, наші науковці наполегливо працюють, відкривають нове, досягають результатів, що служать державі й суспільству.

Наші дослідження допомагають захищати життя, відновлювати економіку, створювати технології для безпеки та відбудови країни. Ми доводимо, що наука – це не розкіш мирного часу, а основа стійкості держави та її стратегічний ресурс.

Я щиро дякую науковцям за відданість і незламну віру в силу знань, за щоденну працю, яка часто буває непомітною, але є вкрай важливою для всієї країни. Ваш інтелект – це те світло, що розвіює темряву агресії.

Нехай кожен наш крок буде кроком уперед – до сильної і успішної України!

Бажаю всім нових ідей, гідного визнання, підтримки, та найголовніше – якнайшвидшої перемоги!

Президент Національної академії наук України» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.11).

Віцепрезидент НАН України академік В. Семиноженко взяв участь в урочистостях з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку у Харкові.

У Харкові 7 листопада 2025 р. відбулися урочистості з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку. Захід організовано за ініціативи Харківської обласної військової адміністрації та Північно-Східного наукового центру НАН України й МОН України.

Свято зібрало представників Харківської обласної військової адміністрації, Харківської обласної ради, провідних університетів і наукових установ регіону – людей, які щодня роблять свій внесок у розвиток науки, освіти та відновлення Харківщини.

Національну академію наук України на заході представляв віцепрезидент НАН України, голова Північно-Східного наукового центру НАН і МОН України академік В. Семиноженко.

Він привітав колег із професійним святом і вручив нагороди від імені Президії НАН України. Також науковці отримали нагороди Харківської обласної військової адміністрації та обласної ради.

Під час заходу неодноразово звучали слова вдячності харківським науковцям – за незламність, професіоналізм і силу духу. Попри постійні повітряні тривоги, обстріли та складні умови вони продовжують працювати, навчати, зберігати наукові школи, відкривати нові напрями досліджень. Сьогодні наука в Україні – це теж фронт, який тримають наші вчені. Адже саме знання, ідеї та інтелектуальна праця є тією основою, на якій постає майбутнє України, і ресурсом, необхідним для її післявоєнного відновлення.

«Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку – це нагадування, що наука є не лише інструментом пізнання, а й основою творення майбутнього. Вона допомагає бачити глибше, мислити системно, шукати рішення там, де, здається, їх немає.

Сьогодні людство потребує не гучних слів, а точних рішень – і саме наукова думка здатна їх дати.

Українська наука, попри всі випробування, впевнено заявляє про себе у світі. Наші дослідники створюють нові технології, матеріали, інтелектуальні системи – усе те, що формує потенціал держави й зміцнює її позиції у глобальному просторі.

Щиро дякую кожному, хто присвятив життя науці. Ваша праця – це сила розуму, яка рухає світ уперед і творить майбутнє», – зазначив у своєму виступі академік В. Семиноженко (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.11).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України під час науково-практичної конференції обговорили науковці та правники.

Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України спільно з Українським офісом інтелектуальної власності та інновацій провів Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України».

Відкриваючи конференцію, директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України доктор юридичних наук О. Кот наголосив, що питання рекодифікації цивільного законодавства України набувають особливої ваги. У цьому контексті конференція є слушною нагодою для обміну думками щодо актуальних викликів цивільного права науки та потреб правозастосовної практики у сфері інтелектуальної власності.

Заступник голови Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України Н. Кузнецова у своєму виступі наголосила, що не буде залишено поза увагою жодної пропозиції, яка поліпшуватиме режим регулювання відносин, пов'язаних з результатами творчої діяльності. Важливо, щоб оновлена книга Цивільного кодексу України з питань інтелектуальної власності враховувала як потреби практики застосування чинних норм, так і нові європейські підходи, що формують сучасний вектор розвитку права в цій сфері.

Директор Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) О. Орлюк зазначила, що інтелектуальна власність – одна з найбільш динамічних сфер суспільних відносин, саме тому обговорення шляхів розвитку цивільного законодавства в цій площині є вкрай важливим.

З презентацією щодо перспектив рекодифікації об'єктів права інтелектуальної власності, які викладено в напрацюваннях робочої групи з оновлення ЦК України, виступив головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України І. Якубівський.

Перший заступник директора УКРНОІВІ Б. Падучак зупинився на пропозиціях щодо імплементації окремих положень *acquis* ЄС у сфері патентів і корисних моделей, які розроблено спільно з Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України та стейкхолдерами й подано на розгляд Єврокомісії.

Заступник директора УКРНОІВІ М. Потоцький розкрив особливості правового режиму комерційної таємниці та запропонував долучитися до обговорення й підготовки відповідних пропозицій.

Заступник директора УКРНОІВІ Л. Майданик наголосила на основних питаннях, які стосуються розширення переліку об'єктів суміжних прав, що потребуватиме внесення змін до Цивільного кодексу України; ефективності системи управління майновими авторськими й суміжними правами, яке здійснюється через організації колективного управління з огляду на євроінтеграцію та проблеми, пов'язані з порушеннями авторських і суміжних прав, зокрема щодо об'єктів, розміщених в інтернеті.

Провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України Є. Булат висловила свою думку щодо дискусійних об'єктів інтелектуальної власності й наголосила на необхідності існування в Цивільному кодексі України наукового відкриття як об'єкта інтелектуальної власності, що має важливе значення для сфери безпеки та оборони.

Начальник управління з питань індустріальної власності Міністерства оборони України К. Наливайко подякувала за законотворчу роботу, пов'язану з правами військовослужбовців, наголосила на необхідності збереження підходу до визначення службових об'єктів не тільки для трудових відносин, а і відносин військової служби.

Завідувач відділу авторського права і суміжних прав Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України А. Штефан представила доповідь, присвячену особливостям відображення норм авторського та суміжних прав у цивільних кодексах держав-членів ЄС і визначенню ролі цивільних кодексів як джерел авторського й суміжного права.

Радник при дирекції Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України Н. Мироненко в доповіді обґрунтувала необхідність зосередження Книги 4 ЦК України на загальній частині як системоутворювальному блоці приватноправового регулювання у сфері інтелектуальної власності, із збереженням окремих об'єктів, що мають фундаментальне значення для науки й практики, зокрема наукового відкриття та раціоналізаторської пропозиції.

Провідний науковий співробітник відділу промислової власності Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України Г. Андрощук у своєму виступі наголосив на важливості збереження правової охорони наукових відкриттів і раціоналізаторських пропозицій у Цивільному кодексі України.

Директор Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України О. Дорошенко в доповіді обґрунтував необхідність подальшого опрацювання питання включення до Книги 4 Цивільного кодексу України таких об'єктів інтелектуальної власності, як наукові відкриття та раціоналізаторські пропозиції.

В обговоренні взяли участь представник управління інтелектуальної власності та інновацій Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України Д. Гузій, завідувач кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету ім. Т. Шевченка А. Кодинець, старший науковий співробітник відділу авторського права і суміжних прав Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України К. Зеров та інші учасники конференції.

Більше інформації та світлин – на сайті Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 30.10).

Відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена об'єктам природно-заповідного фонду.

На базі Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України в онлайн-форматі 25 жовтня 2025 р. відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної їх діяльності», присвячена 90-річчю Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України. Її співorganizаторами стали Національний природний парк «Мале Полісся», Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова та Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка.

До зібрання долучилося понад 120 фахівців з 30 провідних українських наукових, освітніх і природоохоронних установ, зокрема з Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, Інституту еволюційної екології НАН України, Навчально-наукового інституту «Інституту геології» Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, національних природних парків «Мале Полісся», «Тузлівські лимани», «Синьогора» та «Черемоський», Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника, Житомирського агротехнічного фахового коледжу, Путильського ліцею Путильської селищної ради, а також із Варшавського університету та Ботанічного саду Варшавського університету.

З вітальними словами до учасників заходу звернулися:

– голова Організаційного комітету, заступник директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України член-кореспондент НАН України Д. Рахметов;

– директор Національного природного парку «Мале Полісся» А. Сасюк;

– доцент Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка кандидат сільськогосподарських наук В. Левченко;

– заступник директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України кандидат біологічних наук М. Гапоненко.

Під час конференції було заслухано й обговорено такі наукові доповіді:

– «Природно-заповідний фонд України: минуле, сучасне, майбутнє» (автори: В. Мельник і Є. Конах, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);

- «Діяльність Національного природного парку “Мале Полісся” в умовах воєнного стану» (автор: А. Сасюк, Національний природний парк «Мале Полісся»);
 - “Scientific principles of mobilization and conservation of new phytogenetic resources” (Д. Рахметов, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);
 - «Вивчення та прогнозування стану пожежної небезпеки в лісах Житомирського Полісся» (В. Левченко, П. Трофименко, А. Романюк, О. Бельська, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка);
 - «Інвазія *Drosophila suzukii*: виклики для агроценозів і природних біотопів України» (І. Веріжнікова, Н. Скрипченко, М. Зих, факультет біології Варшавського університету, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);
 - «Інтродукція рослин *Panicum virgatum* L. в Україні та перспективи використання у фіторе mediaції» (Н. Нікішова, Д. Рахметов, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);
 - «Відновлення ценопопуляцій пізньоцвіту анкарського у Національному природному парку «Тузлівські лимани» (перший етап)» (О. Бронскова, О. Попова, Національний природний парк «Тузлівські лимани»);
 - «Сучасний стан популяції *Astragalus dasyanthus* Pall. у ботанічному заказнику місцевого значення «Астрагал» (О. Чиж, В. Мельник, О. Баранський, С. Конякін, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);
 - «Створення рельєфної карти ботаніко-географічної ділянки “Далекий Схід” у НБС ім. М. М. Гришка НАН України за допомогою цифрової моделі рельєфу» (Н. Кушнір, С. Кушнір, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, Навчально-науковий інститут «Інститут геології» Київського національного університету ім. Т. Шевченка);
 - «Популяризація колекцій живих рослин НБС імені М. М. Гришка НАН України через офіційний канал YouTube» (О. Похильченко, Ю. Клименко, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України);
 - «Ефективні напрями діяльності Національного природного парку «Синьогора» під час воєнного стану» (Ю. Шпарик, Л. Гавриш, Б. Квич, Національний природний парк «Синьогора»);
 - «Мікотуризм як актуальна складова екоосвітньої діяльності» (В. Гребенщиков, У. Пахарь, Національний природний парк «Черемоський»).
- Оскільки конференцію було організовано з нагоди 90-річчя від дня заснування Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, то спів організатори й учасники заходу привітали колектив ботсаду зі знаменною датою та подякували за плідну співпрацю (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 31.10**).

На загальноакадемічному міждисциплінарному семінарі обговорили біоактивні неорганічні оксидні наноконпозити на основі церій діоксиду.

В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 24 жовтня 2025 р. відбулося чергове засідання загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». З доповіддю «Неорганічні оксидні наноконпозити на основі церій діоксиду з вираженою біоактивністю для біомедичного використання» виступила старша наукова співробітниця відділу хімії твердого тіла Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України кандидат хімічних наук Ю. Шлапа.

У своєму вступному слові керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, заввідділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін розповів учасникам засідання, що наукові інтереси доповідачки стосуються розроблення мультифункціональних композиційних наноматеріалів з вираженою біологічною активністю (антиоксидантною, радіопротекторною дією тощо). Ідеться, наприклад, про синтез нанорозмірних магнітних оксидних матеріалів і композиційних структур на їхній основі, дослідження їхньої морфології, фізико-хімічних властивостей для потенційного використання в медицині (наприклад, синтез і дослідження неорганічних наночастинок, перспективних для лікування нейродегенеративних захворювань).

Далі з міждисциплінарною науковою доповіддю виступила кандидат хімічних наук Ю. Шлапа. Вона підкреслила, що сучасні досягнення у сфері нанотехнологій відкривають нові перспективи для розроблення високоефективних функціональних матеріалів для біомедичних застосувань. Особливу увагу науковців сьогодні привертають неорганічні наноматеріали з вираженою антиоксидантною дією, здатні ефективно нейтралізувати активні форми кисню (АФК), що спричиняють оксидативний стрес і відіграють ключову роль у розвитку широкого спектру патологічних станів – від онкологічних до нейродегенеративних захворювань або навіть ушкоджень, спричинених радіаційним опроміненням. У цьому аспекті одним із перспективних наноматеріалів є нанорозмірний церій діоксид (CeO_2), який завдяки своїй здатності легко змінювати ступінь окиснення церію між Ce^{3+} та Ce^{4+} може проявляти біоактивність, зокрема антиоксидантні властивості. Однак, як підкреслила доповідачка, часто для забезпечення ефективної та комплексної терапевтичної дії необхідно розробляти багатofункціональні матеріали, які поєднуюватимуть у собі антиоксидантні, сорбційні, каталітичні й інші корисні властивості. Одним із можливих шляхів поєднання кількох цінних властивостей в одному матеріалі є створення композиційних наноматеріалів, які складаються з двох чи більше компонентів.

Серед переваг такого підходу можна виокремити:

- можливість поєднання кількох функціональних властивостей в одному нанокompозиті;
- підвищення хімічної та колоїдної стабільності компонентів;
- виникнення синергетичних взаємодій, які приведуть до появи нових або підвищення ефективності вже наявних властивостей тощо.

Тому авторське дослідження, результатами якого науковиця поділилась у лекції, було спрямоване на розроблення композиційних наноматеріалів на основі церій діоксиду, які завдяки синергетичним взаємодіям між компонентами демонструють підвищену функціональність, порівняно з індивідуальними наночастинками.

У доповіді йшлося переважно про вуглецеві нанокompозити C@CeO₂ (демонструють нові механізми біоактивності) і магнітні нанокompозити Fe₃O₄@CeO₂ (поєднують біоактивність і здатність до контрольованого нагріву у змінному магнітному полі).

У підсумку виконаних Ю. Шлапою досліджень розроблено нові типи неорганічних оксидних нанокompозитів, які поєднують псевдоензиматичну й антиамілоїдну дію із сорбційними або магнітними властивостями. Вперше продемонстровано вплив окисно-відновних взаємодій на межі фаз компонентів у нанокompозитах на основі CeO₂ на їхню біологічну активність. Доведено можливість контролювати морфологію та фізико-хімічні параметри нанокompозитів за допомогою умов синтезу. Нарешті, запропоновано механізми підвищеної біокаталітичної дії нанокompозитів на основі CeO₂, які можуть лягти в основу створення нових терапевтичних агентів із вираженою антиоксидантною дією.

Із запитаннями до доповідачки і в обговоренні доповіді виступили, зокрема:

– провідний науковий співробітник відділу біохімії м'язів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук Ю. Данилович;

– директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, радник Президії НАН України академік НАН України С. Комісаренко;

– керівник загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології», заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, заввідділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін;

– завкафедри біохімії та медичної хімії Дніпровського державного медичного університету доктор біологічних наук, доцент Г. Маслак;

– завкафедри молекулярної і медичної біофізики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна доктор фізико-математичних наук, доцент В. Берест;

– провідний науковий співробітник відділу науково-інформаційних та інноваційних досліджень Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук, професор О. Матишевська;

– завідділу сигнальних механізмів клітини Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук, професор Л. Дробот.

У своєму прикінцевому виступі керівник семінару академік НАН України С. Костерін подякував кандидату хімічних наук Ю. Шлапі за цікаву міждисциплінарну доповідь на перетині нанобіотехнології, неорганічної хімії, біофізичної хімії та біомедицини, яка надзвичайно зацікавила аудиторію та супроводжувалася жвавою дискусією.

Фінальним акордом засідання вже традиційно став класичний музичний твір – один із Шопенових ноктюрнів (твір 48, № 1, до-мінор) – у виконанні студента Національної музичної академії України К. Кадуріна.

Наступне засідання семінару заплановано на листопад цього року (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 30.10*).

Осіньна магія мініатюрних дерев: у київському академічному ботсаду відбувся сезонний показ бонсаїв

У старій купольній оранжереї Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України 17–19 жовтня 2025 р. відбувся цьогорічний осінній показ бонсаї, який за три дні відвідали понад 500 гостей. До підготовки та проведення заходу традиційно долучилася волонтерська спільнота ботсаду, зробивши осінню виставку бонсаїв яскравою подією для всіх поціновувачів мистецтва мініатюрних дерев.

Участь в експозиції взяли семеро майстрів і майстринь: Є. Бойко, І. Стабровська, Н. Кравченко, О. Єрмоленко, Р. Андрюшис, С. Касаткін і С. Одягайло. Вони представили понад 25 композицій із рослин помірної зони – дерев, кущів і ліан. «Клуб бонсай» і Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України доповнили колекцію кількома субтропічними екземплярами.

Центральним акцентом експозиції стала черемха пізня від І. Стабровської – дерево, що вразило глядачів витонченими лініями крони і насиченим кольором листя.

Листяні бонсаї зачаровували різноманіттям видів і яскравими осінніми барвами, деякі – декоративними плодами. Хвойні композиції, здебільшого з ялівцю китайського й сосни звичайної, вирізнялись унікальними контейнерами, що імітували природні ландшафти.

У межах виставки відбулися практичні майстер-класи з:

- формування хвойних бонсаїв (на прикладі ялівців і сосни);
- створення бонсаю із в'яза;
- композиції ікебани;

– ліплення керамічних горщиків природної форми.

Інтерактивна частина заходу передбачала вибір матеріалу для майбутніх бонсаїв та обговорення принципів структурної обрізки. Відвідувачі особливо цікавилися техніками формування й догляду за деревами. Деякі з порушених тем організатори планують розкрити на наступних виставках.

Зона продажу приваблювала різноманітними керамічними виробами, саджанцями бонсаїв та спеціальними матеріалами для догляду.

За анонсами наступних виставок та інших заходів стежте на фейсбук-сторінці Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, а також у групі «Тропіки за склом», яку ведуть науковці відділу тропічних та субтропічних рослин Саду (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 31.10.).

Семінар «Захист комерційної таємниці, конфіденційної інформації та іншої інформації з обмеженим доступом при двосторонньому науково-технічному співробітництві»

Національний контактний пункт Рамкової програми «Горизонт Європа» з правових та фінансових питань, що діє на базі Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України, продовжує інформаційну кампанію 2025 р., спрямовану на збільшення активності українських учасників конкурсів програми «Горизонт Європа». Черговий інформаційний захід – семінар «Захист комерційної таємниці, конфіденційної інформації та іншої інформації з обмеженим доступом при двосторонньому науково-технічному співробітництві» – відбудеться 11 листопада 2025 р. Це вже третій семінар тренінгового курсу «Охорона прав інтелектуальної власності та комерціалізація результатів досліджень при виконанні проєктів Рамкової програми ЄС “Горизонт Європа” та науково-технічному співробітництві з установами та організаціями держав – членів ЄС».

З огляду на актуальність охорони прав інтелектуальної власності та трансферу технологій під час співпраці наукових установ України з установами й організаціями держав – членів Європейського Союзу, Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України і Національний контактний пункт Рамкової програми «Горизонт Європа» з правових та фінансових питань, що діє на базі центру, цього року проводять для працівників наукових установ України, фахівців підрозділів установ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності й інтелектуальної власності тренінговий курс, який складається з чотирьох інтерактивних семінарів. Фахівці, які пройшли повний тренінговий курс, отримають відповідне свідоцтво.

Третій семінар курсу, який відбудеться 11 листопада 2025 р., присвячений питанням захисту комерційної таємниці, конфіденційної інформації та іншої інформації з обмеженим доступом під час міжнародного

науково-технічного співробітництва, як двостороннього, так і в межах участі у проєктах Рамкової програми ЄС «Горизонт Європа». Розглядатимуться також необхідні заходи наукової установи (та закладу вищої освіти) із введення режиму захисту комерційної таємниці, особливостей врегулювання захисту комерційної таємниці та конфіденційної інформації у договорах з проведення досліджень, ліцензійних договорах і в окремому договорі про збереження конфіденційності.

До участі запрошуються працівники наукових установ, закладів вищої освіти, підприємств, що здійснюють міжнародну діяльність; учені секретарі установ, керівники відділів/офісів міжнародних проєктів і підрозділів трансферу технологій, потенційні учасники конкурсів Рамкової програми «Горизонт Європа» за всіма напрямками програми.

Реєстрація обов'язкова.

Посилання на ZOOM буде надіслано всім зареєстрованим учасникам напередодні заходу – 10 листопада 2025 р.

Дата і час проведення: 11 листопада, вівторок, 14:00–17:00.

Початок реєстрації: 13:30.

Формат участі та місце проведення: формат – змішаний. Онлайн – на платформі ZOOM (після реєстрації посилання буде надіслано 10 листопада), офлайн – у будівлі Президії НАН України (Київ, вул. Володимирська, 54, кімната 124) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 4.11*).

У Львові відбулася XXV Всеукраїнська школа-семінар молодих вчених зі статистичної фізики та теорії конденсованої речовини.

В Інституті фізики конденсованих систем (ІФКС) ім. І. Р. Юхновського НАН України в режимі онлайн 30–31 жовтня 2025 р. відбулась ювілейна XXV Всеукраїнська школа-семінар молодих вчених зі статистичної фізики та теорії конденсованої речовини.

Цьогоріч школа-семінар була присвячена 100-річчю квантової механіки та 100-річчю від дня народження академіка НАН України І. Юхновського, засновника сучасної Львівської школи статистичної фізики.

Організатором заходу була Рада молодих вчених та Міждисциплінарний центр комп'ютерного моделювання ІФКС ім. І. Р. Юхновського НАН України.

Учасники школи-семінару заслухали лекції запрошених провідних науковців – професора С. Вільчинського (Київський національний університет ім. Т. Шевченка), члена-кореспондента НАН України Х. Гнатенко (Львівський національний університет ім. І. Франка), члена-кореспондента НАН України Е. Горбара (Київський національний університет ім. Т. Шевченка), академіка НАН України О. Кордюка (Державна наукова установа «Київський академічний університет»), академіка НАН України І. Мриглода (ІФКС ім. І. Р. Юхновського НАН України).

Результати своїх досліджень представили 24 молоді науковці з Києва, Львова, Харкова, Сум, Запоріжжя та Одеси. Усі виступи вирізнялись новизною, високим науковим рівнем та цікавим представленням.

Кращі доповіді були відзначені грошовими винагородами від осередку Українського фізичного товариства в ІФКС ім. І. Р. Юхновського НАН України. Їх отримали: О. Константинов (Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Харків), М. Копча (ІФКС ім. І. Р. Юхновського НАН України, Львів) і С. Літвінова (Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Харків) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 3.11*).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Київський університет права НАН України відвідав спікер Сейму Литовської Республіки Ю. Олекас.

Київський університет права (КУП) НАН України з гостьовою лекцією відвідав голова Сейму Литовської Республіки Ю. Олекас. Поважний гість взяв участь у розширеному засіданні Вченої ради університету, під час якого йому було урочисто присвоєно почесне звання Doctor Honoris Causa КУП НАН України.

Захід зібрав широку аудиторію здобувачів вищої освіти, науковців, викладачів, представників дипломатичного корпусу, які мали нагоду безпосередньо поспілкуватися з видатним литовським політиком і державним діячем, справжнім другом України. У рамках університетського проєкту «Видатні особистості світу для студентської молоді» Ю. Олекас виступив з лекцією “United for Freedom: Shaping Tomorrow Together”, у якій наголосив на важливості єдності демократичних країн у сучасному світі, ролі молоді у творенні майбутнього та незламності українського народу у боротьбі за свободу.

У своєму виступі ректор КУП НАН України, професор Ю. Бошицький привітав почесного гостя, відзначивши тривалу історію українсько-литовського партнерства, спільність європейських цінностей та принципів свободи, які поєднують обидва народи. Окремо ректор підкреслив вагомий особистий внесок Ю. Олекаса в зміцнення міждержавних відносин і підтримку України у нинішніх складних воєнних умовах.

Далі учений секретар університету О. Романова оголосила рішення Вченої ради Київського університету права НАН України про присвоєння Ю. Олекасу найвищого почесного звання КУП НАН України – Doctor Honoris Causa. Після цього відбулася урочиста церемонія посвяти – вручення докторських регалій: диплома, мантиї та нагрудного знаку Почесного доктора КУП НАН України.

Серед почесних гостей, які взяли участь у розширеному засіданні Вченої ради, був віцепрезидент Національної академії наук України академік О. Рафальський. У своєму виступі він наголосив на важливості міждержавної наукової співпраці, підкресливши, що такі події є не лише виявом глибокої поваги до видатних діячів сучасності, а й потужним сигналом єдності академічних спільнот України та Литви. О. Рафальський передав спікеру Сейму Литовської Республіки пам'ятний подарунок та слова вдячності від президента НАН України академіка А. Загороднього за підтримку Національної академії наук України литовськими науковцями, висловивши найщиріші побажання подальших успіхів у справі розвитку дружніх українсько-литовських відносин.

В урочистому засіданні також взяла участь Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні І. Станіте-Толочкене, яка у своєму виступі висловила щиру вдячність керівництву університету за запрошення та наголосила, що Литва й надалі залишатиметься відданим союзником України, підтримуючи її у боротьбі за відновлення державного суверенітету і встановлення миру.

Виступаючи перед аудиторією, Ю. Олекас подякував за високу честь, надану йому Київським університетом права НАН України, та підкреслив, що відзнаку сприймає як символ міцної дружби між Україною і Литвою, спільного прагнення до миру, справедливості й свободи.

Візит голови Сейму Литовської Республіки Ю. Олекаса став важливою подією у житті КУП НАН України, підтвердивши високий міжнародний авторитет закладу та його активну позицію у розбудові партнерських зв'язків із провідними європейськими інституціями (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 29.10).

Науковці академії долучилися до Міжнародної конференції стейкхолдерів Спільного морського порядку денного для Чорного моря

Науковці Інституту ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України (Одеса) – заступник директора з наукової роботи Інституту доктор економічних наук О. Лайко, заввідділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів України доктор економічних наук, професор О. Єрмакова, заввідділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, керівник Національного контактного пункту Рамкової програми ЄС «Горизонт Європа» «Європейська Інноваційна Рада та Європейські Інноваційні Екосистеми», який діє на базі інституту, доктор економічних наук, професор О. Рубель – узяли участь у щорічній Конференції стейкхолдерів Спільного морського порядку денного для Чорного моря, що відбулася 28–29 жовтня 2025 р. в Констанці (Румунія). Керівником групи делегатів від України став начальник відділу моніторингу та комунікацій Директорату розвитку науки Міністерства освіти

і науки України С. Таран. На заході підбили підсумки спільних досягнень країн Чорноморського басейну під головуванням України у 2025 р.

У межах тематичних напрямів конференції фахівці Академії долучилися до дискусій з таких питань:

- навички щодо «блакитної економіки»;
- морське просторове планування й офшорна відновлювальна енергетика;
- розвиток аквакультури та марикультури;
- сталий морський туризм.

Першого дня науковці Інституту ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України представили напрацювання за двома міжнародними проєктами, що їх виконує інститут як партнер:

– Response Building Response Frameworks under existing and new Marine Pollution Challenges in the Black Sea #101124661 EMFAF-2023-PIA-FLAGSHIP-2-BLACK («Формування інституціональної готовності до реагування на забруднення/засмічення Чорного моря»);

– SturNet «Мережа для збереження осетрових і забезпечення сталості екосистеми Чорного моря» BSB00172 (“Network for the Preservation of Sturgeon and for the Sustainability of the Black Sea Basin Ecosystem”), MDLPA 176757/27.08.2024, за програмою “Interreg VI-B NEXT Black Sea Basin 2021-2027”.

Під час дискусії та в кулуарах форуму науковці академії висловили пропозиції щодо подальших перспектив роботи, наголосивши на важливості врахування результатів багаторічних досліджень наукових установ Національної академії наук України, спрямованих на вирішення проблем комплексного розвитку й підвищення рівня добробуту громад прибережних територій, збереження і відновлення унікальних екосистемних об’єктів Причорномор’я, реалізації моделі «блакитної економіки» на засадах захисту національних інтересів у контексті інтеграції у ЄС.

Довідково. Спільний морський порядок денний для Чорного моря (The Black Sea Common Maritime Agenda) – це ініціатива Європейської комісії, спрямована на посилення регіональної співпраці для досягнення сталої блакитної економіки в Чорному морі. Спільний морський порядок денний для Чорного моря визнає необхідність скоординованого підходу до вирішення спільних морських проблем і проблем блакитної економіки. Це перша така ініціатива у регіоні – її запропонували країни-учасниці й підтримала Європейська комісія. Це унікальна програма співпраці для блакитної економіки, що зміцнює регіональний діалог між країнами-учасницями та зацікавленими сторонами для спільного вирішення проблем і використання можливостей секторів блакитної економіки у цьому регіоні, забезпечуючи екологічну стійкість, сприяючи зростанню та просуваючи проєкти блакитної економіки. Спільний морський порядок денний для Чорного моря є партнерством країн Чорноморського басейну, зокрема Болгарії, Грузії,

Молдови, Румунії, Туреччини й України. До 2022 р. учасницею ініціативи була також Російська Федерація, проте після початку її неспровокованої та невинуватеної військової агресії проти України було призупинено участь РФ у цій ініціативі й усі форми співпраці із російськими зацікавленими сторонами на регіональному та національному рівнях (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 4.11).

Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського відвідали литовські дипломати

На початку жовтня 2025 р. до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського завітали поважні гості – Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні пані І. Станіте-Толочкенє й аташе Посольства Литовської Республіки в Україні Ю. Ражінскас, – щоб ознайомитися з діяльністю бібліотеки, привітати її із Всеукраїнським днем бібліотек, обговорити напрями розвитку українсько-литовського наукового та культурного партнерства.

Делегацію зустріли заступниця генерального директора з наукової роботи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, директорка Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктор наук із соціальних комунікацій Ю. Половинчак, координаторка міжнародної діяльності бібліотеки, старша наукова співробітниця відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків кандидат історичних наук Л. Дем'янюк і т. в. о. заввідділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків бібліотеки Л. Філімончук.

Під час зустрічі представниці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського поінформували литовських гостей про основні напрями діяльності бібліотеки, зокрема про її міжнародний складник, який охоплює соціокультурні та наукові заходи, де бібліотека є організатором або проводить їх у партнерстві з іноземними інституціями за профілем своєї діяльності. До таких ініціатив належать виставкові проекти, наукові конференції, круглі столи, презентації видань, літературні читання й інші події, що реалізуються у співпраці з дипломатичним корпусом, закордонними бібліотеками, культурними центрами та міжнародними організаціями. Окрему увагу було приділено питанням розвитку українсько-литовського діалогу у сфері науки й культури, а також перспективам поглиблення міжнародної співпраці з бібліотечними установами Литви й визначенню можливостей реалізації спільних проєктів у 2025–2026 рр. Серед литовських бібліотек партнером Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського є Бібліотека імені Врублевських Литовської академії наук, домовленості про співпрацю з якою закріплено угодою про науково-інформаційну співпрацю, підписаною у жовтні 2012 р. та поновлюваною що п'ять років.

Під час зустрічі Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні пані І. Станіте-Толочкенє подарувала фондам Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського ряд видань, що представляють культурну спадщину та сучасний літературно-науковий простір Литви, зокрема ілюстрований каталог виставки “Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų portretai iš Ukrainos muziejų” («Портрети великих князів і вельмож Великого князівства Литовського з українських музеїв»), переклади творів литовських письменників – Г. Грушайте, Д. Стапонкуте, В. Кульвінскайте, А. Суцкевера, Т. Венцлови, а також «Українсько-литовсько-польський розмовник».

Цей візит став важливим кроком у зміцненні українсько-литовських дружніх зв'язків і відкриває нові перспективи для розвитку співпраці у бібліотечній галузі (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.10).

Наукові видання НАН України

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» [№ 20 (1344) за жовтень 2025 р.].

У номері:

с. 1 – редакційна колонка «Sikorsky Challenge 2025: відповісти на виклики війни й бути готовими до викликів миру»;

с. 2 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (25 серпня – 4 вересня 2025 р.);

с. 3 – інтерв'ю співзасновниці Всеукраїнської інноваційної екосистеми “Sikorsky Challenge”, керівниці стартап-школи “Sikorsky Challenge” І. Малюкової Н. Кулик «Свято інноваційного розвитку» — про Фестиваль інноваційних проєктів “Sikorsky Challenge”, що його традиційно наприкінці жовтня проводить Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (цього року він відбувається вже вчотирнадцяте);

с. 4–5 – розмова журналістів газети «Світ» О. Листопада, Л. Остролуцької та Д. Шулікіна з ректором Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» кандидатом філософських наук, професором А. Мельниченком «Як виховати в країні сильну й успішну інженерну еліту?»;

с. 6–7 – невідома стаття перекладача-поліглота, блискучого перекладознавця, літературознавця й мистецтвознавця Г. Кочура «Тичина і Верлен» із передмовою доктора фізико-математичних наук М. Стріхи;

с. 8 – матеріал А. Волик «Від Карпат до Каліфорнії – геологія долає кордони» – про дослідження і закордонне стажування професора Навчально-

наукового інституту «Інститут геології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка доктора геологічних наук О. Іванік.

Газету «Світ» читайте також на її вебсайті та фейсбук-сторінці (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 31.10).*

Розвиток астрономічної науки

DESY, DZA та Українська астрономічна асоціація підписали «Листи про наміри» щодо співпраці у відновленні астрономії в Україні.

В Астрономічній обсерваторії Львівського національного університету ім. І. Франка відбулося підписання «Листів про наміри» (Letters of Intent) між Науковим центром «Німецький електронний синхротрон» (DESY), Німецьким центром астрофізики (DZA) та Українською астрономічною асоціацією (УАА). Документи закладають основу для укладення меморандумів про взаєморозвиток і договорів про співпрацю, спрямованих на відновлення української астрономії та її реінтеграцію в європейський науковий простір.

Підписання відбулося 27 жовтня 2025 р. та стало важливим кроком у реалізації міжнародної ініціативи «Відновлення української астрономії», яка передбачає розвиток спільних досліджень у галузях астрофізики, астрофізики елементарних частинок, нейтринної астрономії та радіоастрономії.

Від Української астрономічної асоціації документ підписала віцепрезидентка УАА член-кореспондент НАН України І. Вавилова. УАА об'єднує професійних астрономів, які працюють у провідних наукових установах і університетах країни, зокрема в Головній астрономічній обсерваторії НАН України, Радіоастрономічному інституті НАН України, а також у київських, львівських, одеських і харківських астрономічних центрах.

У рамках візиту до Львівського університету директор напряму фізики астрочастинок DESY професор К. Штегманн та керівник з наукової комунікації й регіонального розвитку DZA доктор С. Ом зустрілися з українськими науковцями, обговоривши можливості співпраці в межах європейських дослідницьких програм, а також перспективи академічної мобільності для студентів і молодих учених.

Професор К. Штегманн під час публічної лекції «Від частинок до Всесвіту: наука майбутнього з DESY та DZA» відзначив стійкість української наукової спільноти й підкреслив, що одним із пріоритетів європейських партнерів є підтримка українських науковців через спільні дослідницькі проекти та навчальні програми.

Обговорення також торкалося Плану відновлення астрономії в Україні у післявоєнний період, який українські дослідники розробляють у тісній співпраці з європейськими колегами. Його реалізація передбачає створення нових астрономічних проектів і розвиток сучасної наукової інфраструктури на

території України *(Національна академія наук України*
(<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.11).